

Odnos politike i sporta u Banovini Hrvatskoj

Galić, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:937845>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-09**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA POVIJEST

DIPLOMSKI RAD

ODNOS POLITIKE I SPORTA U
BANOVINI HRVATSKOJ

IVAN GALIĆ

MENTOR: dr. sc. IVICA ŠUTE

Zagreb, 2021.

SAŽETAK

Međuratno razdoblje u Europi i svijetu predstavlja jedno od najdinamičnijih povijesnih razdoblja zbog velikih promjena koje su se događale nakon Prvog svjetskog rata. Također, hrvatsko područje nije bilo iznimka. Razdoblje Banovine Hrvatske kratko je i dinamično razdoblje hrvatske povijesti kojem su prethodile, a i slijedile isto tako burne godine. Nastanak Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, kasnije Kraljevine Jugoslavije, nakon Prvog svjetskog rata donio je borbu hrvatske politike za ravnopravnost i federalizam u novostvorenoj državi. Takvo *hrvatsko pitanje* nije bilo ograničeno samo na politiku. Također je i u sportu trajala borba za ravnopravnost i osamostaljenje. S obzirom na popularnost sporta, posebice nogometa, pitanje koje se postavlja jest koliki je utjecaj imala politika na sport i kakav je bio odnos sporta i politike u razdoblju osamostaljivanja hrvatskog sporta, a posebice u Banovini Hrvatskoj.

Odnosi hrvatskih sportskih djelatnika i sportaša u Banovini Hrvatskoj sa drugim narodima, ponajprije Srbima i Slovencima te sa središnjom vlasti u Beogradu ključni su u shvaćanju odnosa politike i sporta te je naravno nezaobilazan i odnos tadašnjeg hrvatskog političkog vrha (Hrvatske seljačke stranke) i hrvatskog sporta.

SUMMARY

The interwar period in Europe and in the world represents one of the most dynamic historical periods due to the great changes that took place after the First World War. Also, the Croatian area was no exception. The period of the Banovina of Croatia is a short and turbulent period in Croatian history, which was preceded and followed by equally turbulent years. The emergence of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, later the Kingdom of Yugoslavia, after the First World War brought the struggle of Croatian politics for equality and federalism in the newly created state. This *Croatian issue* was not limited to politics. The struggle for equality and independence also lasted in sports. Given the popularity of sports, especially football, the question that arises is how much influence politics had on sports and what was the relationship between sports and politics in the period of independence of Croatian sports, especially in the Banovina of Croatia.

Relations between Croatian sports workers and athletes in the Banovina of Croatia with other nations, Serbs and Slovenes and also with the central government in Belgrade are crucial in understanding the relationship between politics and sports, and of course the relationship between the then Croatian political leadership (Croatian Peasants' Party) and Croatian sports.

SADRŽAJ

1. UVOD	4
1.1 Predmet i cilj istraživanja.....	5
1.2 Struktura rada.....	6
2. ODNOS POLITIKE I SPORTA – OPĆENITO	7
3. PREGLED POLITIČKIH DOGAĐAJA I SPORTA U KRALJEVINI JUGOSLAVIJI	11
3.1 Sport u međuratnom razdoblju.....	13
3.1.1 Sokol	13
3.1.2 Jugoslavenski olimpijski odbor	14
3.1.3 Nogomet.....	15
4. SPORT I POLITIKA U BANOVINI HRVATSKOJ	16
4.1 Uspostava Banovine Hrvatske.....	16
4.1.1 Sporazum Cvetković- Maček	16
4.1.2 Reakcije na Sporazum Cvetković- Maček	20
4.2 OSAMOSTALJENJE HRVATSKOG SPORTA	21
4.2.1 Osnivanje Hrvatske športske sloge.....	23
4.2.2 Sastanci Hrvatske športske sloge sa Slovencima i Srbima.....	26
4.2.3 Hrvatske športske igre.....	33
4.2.4 Ferijalni savez i ženski sport	35
4.2.5 Nogomet kao najrašireniji i najpopularniji sport u Banovini.....	36
5. ZAKLJUČAK.....	39
6. BIBLIOGRAFIJA.....	42
6.1 Izvori	42
6.1.1 Arhivski izvori.....	42
6.1.2. Novine	42
6.2 LITERATURA:.....	42
6.2.1 Članci:	43
6.2.2 Diplomski radovi:.....	44
6.3 Elektronički izvori:	44

1. UVOD

Godina 1911. važna je za zagrebački i hrvatski sport jer je upravo te godine osnovan nogometni klub Građanski, najjači hrvatski klub u međuratnom razdoblju i u Banovini Hrvatskoj. Ipak, lako se moglo dogoditi da drugi klub preuzme primat u zagrebačkom nogometu i to MTK (Magyari torna klub).¹ Te godine krenulo se u osnivanje mađarskog kluba (uz pokroviteljstvo Državnih željeznica) usred Zagreba iako u odnosima Mađara i Hrvata nisu cvjetale ruže, posebno imajući na umu mađarizaciju željeznica na području Hrvatske. Na dan osnivačke skupštine mađarskog kluba, brojni Zagrepčani, uz pjevanje hrvatskih budnica i pjesama, prekinuli su tu skupštinu, a na kraju je skupština završila pjevanjem hrvatske himne.² Otpor prema Mađarima bio je okidač za osnivanje najvažnijeg hrvatskog kluba međuratnog razdoblja i jednog od pokretača za osamostaljenje hrvatskog sporta. Ova kratka priča samo govori koliko sport nije samo sport nego znači puno više za društvo te je samim time politika usko povezana s njim.

Razdoblje između dva svjetska rata donijelo je velike promjene na europskom kontinentu. Brojne nove države su osnovane, između ostaloga i Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca odnosno kasnije Kraljevina Jugoslavija. Razdoblje je to koje je obilovalo političkim promjenama, razmiricama, posebice između dva najveća naroda Kraljevine Jugoslavije, Srba i Hrvata. Način na koji je tekao sukob u političkoj areni nije se uvelike razlikovao od sukoba u sportskoj areni. Što se sporta tiče, razdoblje je to u kojem se sportski život počeo afirmirati. Osnovani su brojni sportski klubovi i savezi te se u razdoblju između dva svjetska rata broj sportaša i sportskih klubova u nekim dijelovima utrostručio.³ To se vidi na primjeru sjeverozapada Hrvatske gdje je do Prvog svjetskog rata postojalo deset nogometnih klubova, a pred početak Drugog svjetskog rata bilo ih je više od sto.⁴ Početak sportskog života bio je sličan političkom, kratko vrijeme postajala je relativno normalna suradnja, ali ubrzo su na površinu isplivali problemi, kao i u politici, između zalaganja za federalizam (Hrvati) i centralizam (Srbi).

¹ Tomašević, Miroslav. *Dinamo. Povijest i deset zlatnih godina*. Zagreb: GNK Dinamo, 2015., str. 24

² Isto, str.26

³ Feletar, Dragutin. „Beitrag zur Geschichte des Sports im Nordwesten Kroatiens“. *Mogersdorf 43. Internationales kulturhistorisches Symposium- Koprivnica*, 43(2013), str. 18

⁴ Isto, str. 19

1.1 Predmet i cilj istraživanja

Predmet ovog diplomskog rada bit će odnos politike i sporta u Banovini Hrvatskoj s pregledom sportskog i političkog života jugoslavenske države nakon njezina nastanka. Rad analizira djelovanje hrvatskih sportskih organizacija i saveza u vrijeme Banovine Hrvatske i osamostaljenja hrvatskog sporta te kakvu je ulogu politika imala na djelovanje hrvatskih sportskih dužnosnika.

Cilj rada je na osnovu dostupnih izvora i literature donijeti prikaz događaja i situacija u kojima su se nalazili sportski savezi pred i u vrijeme nastanka Banovine Hrvatske te vidjeti načine na koji se odvijala borba za osamostaljenje hrvatskog sporta. Također, cilj rada jest i prikazati koliko je politika tada vodeće hrvatske političke opcije, Hrvatske seljačke stranke, utjecala na stavove i djelovanje, hrvatskih sportskih saveza, s posebnim naglaskom na Hrvatsku športsku slogu.

Glavna pitanja na koja će ovaj rad pokušati odgovoriti je pitanje na koji način i je li uopće politika utjecala na sport u Banovini Hrvatskoj i kako ga je koristila u svoje svrhe. To se prvenstveno odnosi na djelovanje glavnih hrvatskih sportskih dužnosnika koji su ujedno, bar većina, bili političari. Također, postavlja se i pitanje je li sport korišten kao identitetsko sredstvo Hrvata u međuratnom razdoblju.

Tema Banovine Hrvatske kao politička tema dobro je istražena te postoji mnogo literature koja je korištena u ovom radu. Prvenstveno djela povjesničara Ljube Bobana *Sporazum Cvetković-Maček* i *Maček i politika Hrvatske seljačke stranke 1928-1941*. I-II, koja donose detaljan pregled i razvoj događaja koji su prethodili nastanku Banovine Hrvatske, donose djelovanje Hrvatske seljačke stranke i rješavanje hrvatskog pitanja. Osim Ljube Bobana, za međuratno razdoblje korištena su i djela *Povijest Jugoslavije (1918-1991.): hrvatski pogled* Hrvoja Matkovića, *Hrvatska 1918.- 2008*. Ive Goldsteina te *Hrvatska u međuratnom razdoblju II*. Franje Tuđmana. Što se tiče sportske literature o Banovini Hrvatskoj, najviše je istražen nogomet kao najvažniji i najpopularniji sport. Nogometno razdoblje Banovine Hrvatske donose djela Davora Kovačića *Hrvatski nogomet u doba cara, kralja, poglavnika i maršala* te Millsovo djelo *Nogomet i politika u Jugoslaviji*. U tim djelima nogometni život Banovine dobro je obuhvaćen, ali osim toga nema puno riječi o ostalom sportskom životu Banovine. Općenito, ne postoji puno literature koja se bavi sportom u Banovini Hrvatskoj, osim već spomenutih nogometnih tema. Stoga je ovaj diplomski rad prvenstveno usredotočen

na analizu arhivskih izvora iz Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu gdje su korišteni izvori koji obuhvaćaju razdoblje međuratnog sporta od 1936. godine do 1941. godine te izvore koji obuhvaćaju Hrvatski nogometni savez. Građa korištena u Hrvatskom državnom arhivu ključna je za pisanje ovog rada. Osim arhivskih izvora i literature vezane uz Banovinu Hrvatsku, korištena su i djela, posebno sociologa, koja se bave općenitom analizom odnosa sporta i politike te utjecaju koji sport ima na društvo. Tu je ponajviše korišteno djelo Dražena Lalića *Nogomet i politika* u kojem autor donosi različite vrste sportskih i političkih odnosa te donosi teoretski doprinos tog međuodnosa. Također, u pisanju ovog rada korišteni su i brojni raznovrsni članci sportske tematike te internetski izvori.

Posebnost ovog diplomskog rada jest u tome što donosi detaljnije djelovanje hrvatskog sporta na čelu s glavnom sportskom organizacijom Hrvatskom športskom slogom u Banovini Hrvatskoj. U rad je uključena važna sportska korespondencija sa ostalim nacionalnim savezima u čiji je sadržaj bila uključena politika. Na taj način rad donosi, s hrvatskog gledišta, povezanost politike i sporta te odnos prema drugim nacionalnim savezima, posebice srpskim.

Što se metodologije rada tiče, u radu je korištena induktivna metoda gdje su se analizirale činjenice vezane uz djelovanje hrvatskih sportskih organizacija na osnovu čega se donosi zaključak o njihovom djelovanju u proučavanom razdoblju. Također, korištena je i deduktivna metoda gdje se iz općih stavova i zaključaka o hrvatskoj politici toga razdoblja donose zaključci o njenu utjecaju na sport. Osim toga u djelu se koristi povijesna metoda gdje se analiziraju događaji u prošlosti te time pokušava razjasniti uloga hrvatskog sporta u međuratnom razdoblju.

1.2 Struktura rada

Rad je osmišljen kao istraživanje uplitanja politike u sport i obrnuto tijekom razdoblja Banovine Hrvatske uz pregled političke i sportske povijesti razdoblja prije osnutka Banovine, od 1918. do 1939. godine. Prvo poglavlje daje uvod u tematiku kojom se rad bavi, a drugo poglavlje donosi odnos sporta i politike na općoj razini. Govori se o značenju sporta uopće u društvu, pri čemu se koriste sociološka djela, kakav je suvremeni odnos sporta i politike. Također, donosi nam razine međuodnosa sporta i politike, te primjere tog međuodnosa, kako u međuratnom razdoblju u Europi, tako i primjere u puno vremenski bližem razdoblju. Treće poglavlje je pregled političke i sportske situacije u Kraljevini Jugoslaviji od njena nastanka do 1939. godine. Poglavlje se sastoji od dvije veće cjeline, a to je poseban pregled političke

situacije te poseban pregled najvažnijih sportskih događaja i organizacija u Kraljevini Jugoslaviji. Četvrto poglavlje i središnji dio ovog rada donosi razdoblje Banovine Hrvatske, поближе se opisuje organizacija te novostvorene autonomne jedinice u Kraljevini Jugoslaviji. Kroz osnivanje Hrvatske športske sloge, njenu organizaciju te odnose, a posebice sastanke s drugim nacionalnim sportskim savezima te korespondenciju s državom može se pratiti buran odnos politike i sporta i na koji način su djelovali i kako su bili povezani. Osim toga poglavlje donosi i pogled na pokušaje organizacije velike sportske manifestacije *Hrvatske športske igre* te uz to donosi i poglede na ženski sport u Banovini te nogomet kao najpopularniji i najvažniji sport u Banovini Hrvatskoj i šire. Na kraju, zaključak donosi presjek odgovora na navedena istraživačka pitanja na koja se ovim radom pokušalo odgovoriti.

2. ODNOS POLITIKE I SPORTA – OPĆENITO

Iz današnje perspektive sport i politiku gotovo je nemoguće odvojiti. Sport je postao toliko moćan i ušao je u sve dijelove društva i samim time isprepliće se s politikom i političkim zbivanjima i akterima. To je sport, a posebno vrhunski sport danas, u kojem se vrte ogromne svote novca. Sport je u suvremenom društvu jedna od temeljnih društvenih institucija i sastavni dio ljudskog života. U Vrcanovoj knjizi *Nogomet-politika-nasilje, Ogledi iz sociologije nogometa* stoji da je sport „možda najvažniji kulturni i politički fenomen naše epohe“.⁵ Ako se sport gleda kao društveni fenomen, on naravno ovisi o kulturi i društvu u kojima se nalazi. Ipak, istraživanja su pokazala da i sam sport odnosno bavljenje sportom utječe na stvaranje svog identiteta i svog stila života te samim time utječe i na sliku društva.⁶ Sport i sportska natjecanja utječu i na stvaranje nacionalnog identiteta. Kolektivni osjećaji su izrazito važni za stvaranje nacionalnog identiteta, a taj osjećaj pripadnosti, primjerice navijajući za reprezentaciju na stadionu, jedan je od najvažnijih dijelova u homogenizaciji grupe.⁷ Ovo su samo neka od socioloških promišljanja sporta i njegova utjecaja na društvo.

Odnosi između sporta i politike su izuzetno kompleksni i nije ih lako objasniti. Dražen Lalić u svojoj knjizi „Nogomet i politika“ ističe da postoje četiri skupine dominantnih odnosa između politike i sporta. Ta četiri odnosa su:

⁵ Vrcan, Srđan. *Nogomet - politika nasilje (Ogledi iz sociologije nogometa)*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2003., str. 7

⁶ Bartoluci, Sunčica. Perasović, Benjamin. „Sociologija sporta u hrvatskom kontekstu“. *Sociologija i prostor*, 45-175,1 (2007), str. 106

⁷ Ismer, Sven. „Embodying the nation: football, emotions and the construction of collective identity“. *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 39, 4 (2011), str. 553

- 1) suradnja
- 2) nezanimanje,
- 3) konflikt
- 4) i manipulacija.⁸

U *suradnji* pokušava se doći do nekog zajedničkog interesa odnosno stvara se situacija u kojoj je i jedna i druga strana na dobitku. *Nezanimanje* je pak odnos u kojem postoje veze, ali nema previše uplitanja jedne strane u drugu. U *konfliktu* se stvara loš odnos između političkih i sportskih aktera zbog suprotnosti interesa različitih strana i različitih djelovanja te time dolazi i do sukoba. U *manipulaciji* se preko različitih faktora, poput medija, pokušava utjecati na ljude i nameće se neko mišljenje te se na taj način manipulira javnošću u cilju iskorištavanja druge strane.⁹ Naravno, u teoriji su ta četiri tipa međudnosa zasebni, ali u stvarnosti dolazi do ispreplitanja tih međudnosa.

Politika ulazi u sport kada se promiče osjećaj zajedničke pripadnosti i zajedničkih društvenih vrijednosti, kada se promiče moć neke zajednice ili nacije. Također, potpora i promoviranje svojih političkih ideja jedan su od razloga zašto politika ulazi u sport. Nadalje, održavanje zdravlja neke zajednice kroz sport dovodi do ulaska politike u sport i njegova usmjeravanja (stvaranje zdrave i aktivne zajednice), kao i situacije u kojima treba zaštititi javni red i mir, tvrdi Coakley u svojem djelu.¹⁰

Lalić pak donosi ideju da je sport privlačan za politiku jer ima homogenizirajući i mobilizacijski potencijal te s druge strane i mogućnost stvaranja tenzija te potencijal stvaranja sukoba. Također, Lalić donosi i deset oblika uporabljivosti sporta (ponajviše nogometa kao najpopularnijeg sporta na svijetu) za politiku: sport je pozornica za promicanje različitih političkih ideologija, povezanost sporta i nacije, intervencije političkog ekstremizma u svijet sporta, odašiljanje političkih poruka putem simbola, sport kao sredstvo terorizma i specijalnog rata, velika popularnost sporta, služi za postizanje društvenog konsenzusa, instrument je za postizanje političkog, kulturnog i ekonomskog promicanja države, koruptivne radnje.¹¹

⁸ Lalić, Dražen. *Nogomet i politika. Povijest i suvremenost međudnosa u Hrvatskoj*. Zagreb: Fraktura, 2018., str. 91

⁹ Lalić. *Nogomet i politika.*, str. 91

¹⁰ Coakley, Jay. *Sports in Society: Issues and Controversies*. New York: McGraw-Hill Education, 2014., str. 439-449

¹¹ Lalić. *Nogomet i politika.*, str. 72-89.

I kod Lalića i kod Coakleya može se primijetiti da se pri ulasku politike u sport, odnosno njihovih političkih aktera, prvenstveno radi o promoviranju vlastitih političkih ideja i vrijednosti, ali na kraju sport dobiva višestruke koristi od odnosa s političkim elitama.

U ovom dijelu ću dati nekoliko primjera koja lijepo prikazuju koliki utjecaj imaju te dvije strane jedna na drugu. Primjeri pokazuju, u različitim razdobljima, utjecaj sporta na politiku i obrnuto, od nedavnih događaja poput Olimpijskih igara u Južnoj Koreji do odnosa u međuratnom razdoblju rumunjske države koji ima dosta sličnosti s međuratnim sportskim razdobljem u Kraljevini Jugoslaviji.

Primjer pozitivne strane uplitanja jedne strane u drugu jest zajedničko istupanje sportaša Sjeverne i Južne Koreje na otvaranju Zimskih olimpijskih igara 2018. godine u Pyoengchangu pod zastavom ujedinjene Koreje.¹² Također, u nekim momčadskim sportovima sportaši obje države su nastupali zajednički. Iako je sport ovdje, u olimpijskom duhu, doveo do približavanja dviju politika, na kraju je ipak najvažnija politička volja da bi se to približavanje i u stvarnosti provelo, što se u ovom slučaju, nakon Igara, nije dogodilo.

Drugi primjer jest uloga poznatog nogometaša u smirivanju nereda u svojoj zemlji. U Obali Bjelokosti je od 2002. trajao građanski rat između sjevernog i južnog dijela zemlje. Zemlja je bila izrazito podijeljena. Godine 2005. reprezentacija Obale Bjelokosti igrala je ključnu utakmicu za svoj prvi povijesni plasman na svjetsko nogometno prvenstvo. Na terenu se odvijala velika drama i u posljednjoj minuti uspjeli su izboriti nastup na prvenstvu. Ipak, ključni dio ove priče dogodio se poslije utakmice u svlačionici. Proslavljeni i u svijetu poznati nogometaš Didier Drogba u intervjuu poslije utakmice umjesto o nogometu, počeo je moliti sukobljene strane na mir i odlaganje oružja. Zatražio je da se održe izbori te je zajedno pred kamerama sa svojim suigračima kleknuo i počeo moliti za mir. Zbog ovog plasmana cijela je zemlja bila u euforiji, ali naravno sukobi nisu prestali. Ipak, poruka koju je Drogba poslao odašiljana je i mjesecima nakon po cijeloj zemlji. U nešto kasnijem razdoblju, Drogba je u svoju zemlju došao odigrati humanitarnu utakmicu, gdje su jedan do drugog sjedili pripadnici vlasti i zaraćene opozicije. Tako je jedan sportaš, nogometaš s globalnim utjecajem barem na nekoliko dana, ako ništa i na simboličkoj razini, uspio zaustaviti političko nasilje što dovoljno govori o tome koliko sport ima utjecaj na društvo.¹³

¹² Kusalo, Pero. *Raspad Jugoslavije i sport: košarkaška natjecanja kao primjer politizacije sporta*. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu, 2018.. str. 7

¹³ „Didier Drogba“, <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-52196160> (10.11.2020.)

Sljedeći primjer je bliži temi ovog rada, a to je utjecaj rumunjske politike na sport, odnosno nogomet u međuratnom razdoblju. Nakon Prvog svjetskog rata došlo je do povećanja rumunjskog teritorija te su Transilvanija, Besarabija i Bukovina došle pod vlast Bukurešta. Dijelovi pod nekadašnjom Austro-Ugarskom Monarhijom bili su razvijeniji te su imali bujniji i uspješniji sportski život nego ostali dijelovi Rumunjske. Dolazilo je do sukoba između vlasti u Bukureštu, koja je htjela centralizirano upravljati i uvesti sve sportske klubove u rumunjske sportske saveze, te dijelova u Transilvaniji s velikom mađarskom populacijom koji su se tome protivili. U Transilvaniji je većina klubova bila u vlasništvu ljudi drugih nacionalnosti, i nisu bili previše voljni ni zainteresirani za rumunjski sport.¹⁴ Odnos jednih prema drugima je stvarao problem u integriranju u društvo. Naravno, to nije odgovaralo ni nacionalističkoj politici u kojoj su ipak Rumunji bili na prvom mjestu. Zbog toga su se osnivali nacionalno rumunjski orijentirani klubovi u Transilvaniji poput Cluja, te su se počeli stavljati dužnosnici rumunjske nacionalnosti na vodeće pozicije kako bi promovirali rumunjsku nacionalnu politiku.¹⁵ Treba reći da taj slučaj nije iznimka u međuratnom razdoblju, što ćemo vidjeti i na primjeru Kraljevine Jugoslavije u ovom radu. Na ovom primjeru se može vidjeti kako je sport igrao bitnu ulogu u centraliziranju rumunjske države te pokušaju integriranja svih ostalih u rumunjsku naciju. Također, ovdje se može primijetiti promicanje nacionalističke političke ideologije, te koliko su zapravo politika i sport neodvojivi kao i odašiljanje političkih simbola putem sporta što Lalić i navodi u svojoj knjizi.

Ovo je samo nekoliko primjera međudnosa sporta i politike u različitim razdobljima. U prvim primjerima sport je visoko profesionaliziran, globalan te se u njemu okreću ogromne svote novaca. U drugom je pak primjeru sport u većini slučajeva amaterski, sportski klubovi se tek osnivaju, sve je tek u povojima. Na ovim se primjerima vidi da su sport i politika uvijek na neki način povezani. Sport je uvijek privlačio i privlači mase, a gdje su mase tu mora biti i politika.

¹⁴ Florin, Faje. „Playing for and against the nation.“ *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 43,1(2014), str. 160.- 177

¹⁵ Isto, str. 160.-177

3. PREGLED POLITIČKIH DOGAĐAJA I SPORTA U KRALJEVINI JUGOSLAVIJI

Prvi svjetski rat doveo je do propadanja četiriju velikih svjetskih carstava. Jedno od njih bila je Austro-Ugarska Monarhija pod koju je potpadao i teritorij današnje Hrvatske. Raspadom Austro-Ugarske Monarhije nastaju nove europske države, a na jugoistočnom dijelu Monarhije prvo se proglašava Država Slovenaca, Hrvata i Srba. Jugoistočni dijelovi Monarhije odnosno dijelovi gdje su živjeli južni Slaveni u Monarhiji su ušli u tu novostvorenu zajednicu. Ipak međunarodna situacija na tom području je bila takva da se Država SHS nije mogla dugo održati te je već mjesec i pol nakon njenog formiranja, 1. prosinca 1918. godine, proglašeno Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca. Bezuvjetnim ujedinjenjem sa Kraljevinom Srbijom, nastala je nova državna zajednica južnih Slavena, i tek nakon ujedinjena se trebalo krenuti u proces stvaranja ustava nove države.

Kraljevstvo SHS stvoreno je kao parlamentarna monarhija na čelu sa srpskom dinastijom Karađorđevići. Prve tri godine država je bila bez ustava što je stvaralo velike probleme u funkcioniranju države. U prosincu 1920. održani su izbori za Ustavotvornu skupštinu u kojoj je Hrvatska republikanska seljačka stranka dobila veliku podršku birača. Hrvati i Srbi kao dva najveća naroda imali su suprotstavljena stajališta. Hrvati su se zalagali za federalizam, odnosno zajednicu ravnopravnih naroda, a Srbi su novu državu smatrali proširenjem Kraljevine Srbije, i zalagali su se za centralizam. Napokon, u 1921. godini sastala se Ustavotvorna skupština u kojoj se trebalo odlučiti o ustavu i smjeru države dvotrećinskom većinom. Hrvatske stranke napustile su skupštinu nezadovoljne stanjem. Dvotrećinsku većinu praktički se nije moglo skupiti zbog suprotstavljenih stavova o budućnosti države. Na kraju je Ustav donesen 28. lipnja 1921. godine natpolovičnom većinom, bez glavnih hrvatskih stranaka. Ustavom su ozakonjeni monarhizam, nacionalni unitarizam i centralizam, država je postala parlamentarna monarhija te je podijeljena na oblasti čime je podijeljen odnosno rascjepkan veliki dio hrvatskog povijesnog teritorija. Oblasti na području Hrvatske bile su: Zagrebačka sa sjedištem u Zagrebu, Osječka (Osijek), Srijemska (Vukovar), Splitska (Split), Primorsko- krajiška (Karlovac) i Dubrovačka (Dubrovnik).

Takvo stanje u državi nimalo nije odgovaralo Hrvatima i vodećoj hrvatskoj političkoj stranci na čelu sa Stjepanom Radićem, Hrvatskoj republikanskoj seljačkoj stranci (od 1925. Hrvatska seljačka stranka). Do 1925. godine Stjepan Radić ne priznaje ustav i državno uređenje te je u parlamentu glavna oporbena stranka vodećem režimu te se zalaže za republiku. Ipak, 1925.

godine s velikom izbornom potporom hrvatskog naroda, Radić ulazi u koalicijsku vladu s Radikalnom strankom, odnosno Pašićem. Ulaskom u vladu po prvi puta HSS priznaje ustav i na taj način pokušava doći do ostvarenja svojih ciljeva. Ipak zbog prevelikog neslaganja s Pašićem istupa ubrzo iz vlade te 1927. godine sklapa sporazum sa vođom prečanskih Srba Svetozarom Pribićevićem te stvara Seljačko-demokratsku koaliciju. Zalagali su se za donošenje novog ustava temeljenog na federalizmu, decentralizaciji te su se borili protiv prevladavajućih velikosrpskih struktura. U lipnju 1928. godine dolazi do atentata u Narodnoj skupštini u Beogradu. Puniša Račić, inače zastupnik u Narodnoj skupštini, ubio je Pavla Radića i Gjurju Basaričeka te je ranio Ivana Pernara, Ivana Grandu i Stjepana Radića, koji je dva mjeseca kasnije ipak umro od posljedica ranjavanja.

Zbog teške političke krize u državi nakon atentata, kralj Aleksandar proglašava 6. siječnja 1929. godine diktaturu. Kralj je ukinuo Vidovdanski ustav, raspustio je Narodnu skupštinu, ukinuo sve političke stranke te osnovao prvu diktatorsku vladu na čelu sa generalom Petrom Živkovićem. Također, uveo je novo teritorijalno uređenje podijelivši državu na devet banovina (većina hrvatskog naroda nalazila se u Savskoj i Primorskoj banovini) te je državu preimenovao u Kraljevinu Jugoslaviju s ciljem zatiranja narodnih imena i stvaranja jedinstvene jugoslavenske nacije. Što se tiče hrvatskih stranaka, nakon smrti Stjepana Radića je na čelo HSS-a došao Vladko Maček koji je bio gorljivi zagovaratelj federalizma i rješavanja hrvatskog pitanja.¹⁶ Tijekom diktature HSS i uz njih Hrvatska stranka prava na čelu s Antom Pavelićem bili su protiv diktature te su pružale otpor. Ipak, metode kojima su se koristile dvije stranke bile su drugačije. HSS je pružao pasivan otpor, Maček je završio u zatvoru, stoga je izrazito važna bila politička emigracija s Augustom Košutićem i Jurajom Krnjevićem. HSP je pak utemeljio Ustaški pokret koji je bio revolucionaran te se zalagao za oružani otpor i samostalnost Hrvatske. Nadalje, zbog i dalje izrazite političke i gospodarske nestabilnosti, kralj 1931. donosi novi oktobrirani Ustav koji je omogućavao pobjedu režimskoj Jugoslavenskoj nacionalnoj stranci. Zbog toga jačaju proturežimski pokreti poput već spomenutih Ustaša ili VMRO-a.

Godine 1934. dolazi do atentata na kralja Aleksandra koji su izvršili zajedno pripadnici VMRO-a i ustaše. Kralja Aleksandra je zamijenilo Kraljevsko namjesništvo na čijem je čelu bio knez Pavle i oni su vladali umjesto maloljetnog prijestolonasljednika Petra. Uz to na premijersko mjesto jugoslavenske države dolazi Milan Stojadinović. Zbog teškog političkog

¹⁶ Boban, Ljubo. *Maček i politika Hrvatske seljačke stranke 1928-1941. Prva knjiga*. Zagreb: Liber, 1974., str. 44

stanja u državi, ali i velikog nezadovoljstva Hrvata na čelu sa Mačekom, hrvatsko pitanje bilo je jedno od najvažnijih za riješiti. Tako je Milan Stojadinović prvi koji je započeo razgovore sa Vladkom Mačekom oko hrvatskog statusa u državi, ali ipak u njegovom premijerskom mandatu nije bilo prevelike želje za dogovorom. Stojadinovićeva vlada pada pred početak Drugog svjetskog rata zbog duboke političke krize i sve veće naklonosti Njemačkoj i Italiji. Stojadinovićevim padom na čelo jugoslavenske vlade dolazi bivši ministar Dragiša Cvetković, kojem je stvaranje stabilnosti u državi rješavanjem hrvatskog pitanja bilo prioritet. Tako je Cvetković postigao sporazum s HSS-om i vođom hrvatskog naroda Vladkom Mačekom, te je 26.8.1939. godine, samo tjedan dana prije početka Drugog svjetskog rata, stvorena Banovina Hrvatska.

3.1 Sport u međuratnom razdoblju

3.1.1 Sokol

Na području Hrvatske u drugoj polovici 19. stoljeća, točnije 1874. godine osnovan je Hrvatski sokol. Hrvatski sokol bila je tjelovježbena organizacija te su se inače razna sokolska udruženja organizirala u slavenskim zemljama radi promicanja tjelovježbe i širenja nacionalne svijesti. Prvi voditelj Hrvatskog sokola bio je F.M. Singer. Do početka 20. stoljeća na području Hrvatske i Bosne i Hercegovine bilo je više od 180 sokolskih organizacija s više od petnaest tisuća članova.¹⁷ Čak je i 1911. godine odabrana reprezentacija Hrvatskog sokola koja je sudjelovala na svjetskom prvenstvu za gimnastičare u Torinu. Dolaskom rata rad sokolskih organizacija je u potpunosti zabranjen.

Nakon Prvog svjetskog rata sokolska udruženja se ponovno osnivaju. Godine 1919. u Novom Sadu se osniva Sokolski savez Srba, Hrvata i Slovenaca koji 1920. godine mijenja ime u Jugoslavenski sokolski savez. Zbog nezadovoljstva stanjem u jedinstvenom sokolskom udruženju, Hrvati ponovno osnivaju svoj samostalni Hrvatski sokol 1922. godine. Tako je 1925. godine organiziran III. hrvatski svesokolski slet u Zagrebu, nakon prva dva u Austro-Ugarskoj Monarhiji. Te je godine u obljetnici 1000. godina Hrvatskog kraljevstva i u želji da se očuva sjećanje na ovo veliko slavlje podignuta poznata mogila u parku Maksimir i to od zemlje donesene iz raznih dijelova hrvatske domovine.¹⁸ Nadalje, u vrijeme šestojanuarske diktature kralja Aleksandra osnovan je 1929. godine Sokol Kraljevine Jugoslavije. Time su

¹⁷ „Sokol“, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=57005> (15.11.2020.)

¹⁸ Baždar, Zdenka. „Sokolska mogila u maksimirskom perivoju u Zagrebu“. *Časopis za suvremenu povijest*, 31, 2, (1999), str. 362

raspuštene sve sportske organizacije sa nacionalnim znakovljem i imenima. Hrvatski sokol sa svojim društvima nije pristao uključiti se u novoosnovani savez te je raspustio sva svoja udruženja.¹⁹ Dio članstva je ipak nastavio svoj rad u udruženju nazvanom Sokol, ali ipak se nisu smjeli natjecati.

3.1.2 Jugoslavenski olimpijski odbor

Jugoslavenski olimpijski odbor osnovan je 14. prosinca 1919. godine u Gundulićevoj ulici u Zagrebu, a velike zasluge za njegovo osnivanje idu dr. Franji Bučaru. Dr. Franjo Bučar se od početka modernog olimpijskog pokreta zalagao za sudjelovanje Hrvata u tom istom pokretu. Tako je pokušavao preko svojih poznanstava u Olimpijskom odboru uključiti hrvatske organizacije Hrvatski sokolski savez i Hrvatski sportski savez već za vrijeme Austro- Ugarske Monarhije. To mu nije pošlo za rukom zbog mađarskih protivljenja samostalnom hrvatskom učlanjenju. Ipak, nakon Prvog svjetskog rata osnovan je Jugoslavenski olimpijski odbor u Zagrebu te je na mjesto predsjednika izabran dr. Franjo Bučar, a uz njega je bio potpredsjednik major Sveto Đukić, koji je već u predratno doba bio zastupnik Srbije u Međunarodnom olimpijskom odboru te Slovenac Ciril Žižek.²⁰ Razlog zašto je JOO osnovan u Zagrebu, osim zalaganja dr. Franje Bučara, leži u tome da je Hrvatska bila, u području sporta i tjelovježbe, najrazvijeniji dio novostvorene jugoslavenske države.²¹ U osnivačkom odboru također su sjedili i brojni drugi delegati iz Hrvatske, Srbije te Slovenije. U vrijeme osnivanja JOO u državi su postojala samo tri jugoslavenska sportska saveza i to nogometni, biciklistički te sokolski savez. Za ostale sportske grane poput atletike, gimnastike, konjičkog sporta, mačevanja, plivanja, tenisa, streljaštva, izabrani su brojni pročelnici u sklopu Jugoslavenskog olimpijskog odbora u svrhu osnivanja pojedinih sportskih saveza.²²

Već prve Olimpijske igre na kojima su sudjelovali jugoslavenski sportaši i gdje se zavijorila jugoslavenska zastava bile su 1920. godine u Antwerpenu u Belgiji.²³ Jedan od primjera zašto je baš u Zagrebu osnovan Olimpijski odbor i zašto je Zagreb bio sportski centar države može se vidjeti i u sastavu nogometne reprezentacije Jugoslavije na tim istim Olimpijskim igrama u

¹⁹ „Hrvatski sokol“ <https://proleksis.lzmk.hr/27224/> (15.11.2020.)

²⁰Hrvatska, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, fond 1348, *Hrvatski nogometni savez*, kut.1, „Jugoslavenski olimpijski odbor- Novinarska služba.“ str. 3

²¹ Gizdić, Jurica. „Stoljeće od osnivanja JOO-a“. *Olimp* 73 (2019), str. 8

²² Isto, str. 9

²³ HR, HDA, f., HNS, kut.1, „ Jugoslavenski olimpijski odbor- Novinarska služba.“, str.3

Belgiji. U jugoslavenskoj momčadi deset igrača bili su iz Zagreba, a jedan je bio iz Beograda.²⁴

Osam godina nakon osnivanja, 1927. godine, Jugoslavenski olimpijski odbor premješten je u Beograd. Zbog nezadovoljstva centraliziranim upravljanjem iz Beograda, u Zagrebu je u međuvremenu osnovan Međusavezni odbor za IX. Olimpijadu u Zagrebu, iz kojeg je opet 1931. godine nastao reformirani Jugoslavenski olimpijski odbor, ponovno u gradu Zagrebu.²⁵ Jugoslavenski olimpijski odbor postojao je do 1939. godine kada je izvršena likvidacija saveza zbog osnivanja Hrvatske športske sloge i ostalih nacionalnih saveza na području jugoslavenske države.

3.1.3 Nogomet

Kao što je već spomenuto, u Kraljevini je nakon ujedinjenja Zagreb bio glavni sportski grad države. Uostalom, dijelovi države pod nekadašnjom Austro-Ugarskom Monarhijom bili su sportski razvijeniji nego ostatak države. Zagrebački klubovi poput HAŠK-a i Građanskog imali su zapaženih rezultata u prijeratnom razdoblju te je hrvatski nogomet bio nadmoćan u državi. To govori i činjenica da su u 20-im godinama u nogometnoj reprezentaciji Kraljevine većinom igrali hrvatski igrači.²⁶ Tako je u Zagrebu u travnju 1919. godine u kavani Medulić i osnovan Jugoslavenski nogometni savez. Sportski savezi su jedna od rijetkih stavki u životu nove države koji nije bio odmah centraliziran, iako su se javljali pokušaji da se središte saveza premjesti iz Zagreba u Beograd. Jugoslavenski nogometni savez primljen je kao privremeni član 1921. godine, a 1923. godine kao punopravni član u međunarodnu nogometnu organizaciju FIFA-u.²⁷ Predstavnik saveza u FIFA-i je bio dr. Franjo Bučar.

Sredinom dvadesetih godina srpski, odnosno beogradski klubovi BSK i Jugoslavija, dohvatili su razvoj hrvatskih klubova tako da je u nogometnim prvenstvima trajalo zagrebačko (Građanski, HAŠK, Concordia)-beogradsko (BSK, Jugoslavija) sportsko rivalstvo uz prisustvo Hajduka iz Splita.

Ipak, delegati iz Srbije su krajem prvog sportskog desetljeća države sve više i više tražili preseljenje sjedišta saveza u Beograd. Zbog stalnih nesuglasica u savezu, koji su često imali veze s političkim pitanjima u državi, dolazilo je do sve više antagonizama između Hrvata i

²⁴ Kovačić, Davor. *Hrvatski nogomet u doba cara, kralja, poglavnika i maršala*. Zagreb: AGM, 2019., str. 50

²⁵ HR, HDA, f., HNS, kut.1, „Jugoslavenski olimpijski odbor- Novinarska služba.“, str. 4

²⁶ Mills, Richard. *Nogomet i politika u Jugoslaviji. Sport, nacionalizam i država*. Zagreb: Profil knjiga, 2019., str.12

²⁷ Kovačić. *Hrvatski nogomet u doba cara, kralja, poglavnika i maršala.*, str. 50

Srba. Posebice je to bilo vidljivo nakon atentata na Stjepana Radića. Državna reprezentacija je od 1928. godine bila bojkotirana od strane hrvatskih nogometaša koji su dotada bili okosnica reprezentacije.²⁸ Posebno je taj bojkot došao do izražaja kada je preseljenje saveza u Beograd konačno i izglasano 1930. godine. Hrvatski nogometaši bojkotirali su nastup na prvom svjetskom nogometnom prvenstvu 1930. godine u Urugvaju i time dali do znanja da se ne slažu sa savezom. Stanje u nogometu, pa i u sportu općenito, bilo je dosta nestabilno zbog loše financijske situacije, a i opterećeno konstantnim prijeporima između suprotstavljenih strana. Hrvati su tražili ravnopravnost u sportu kao i u državi te su 1939. krenuli u osamostaljenje hrvatskog sporta osnivanjem Hrvatske športske sloge.

Zaključno, u sportu je u međuratnom razdoblju prevladavala ista problematika kao i na razini države. Iako je u početku stvaranja novih sportskih saveza bila decentralizirana uprava sportskih saveza, što se lako može vidjeti osnivanjem svih važnijih saveza u gradu Zagrebu, s vremenom se javljao centralizam, odnosno želja, posebice srpskih sportskih djelatnika, da svi važni sportski savezi smjeste svoje sjedište u glavni grad Beograd. Tu je došlo do velikih nesuglasica i nezadovoljstva hrvatskih sportaša, te je na taj način počela borba za osamostaljenje hrvatskog sporta, što je kulminiralo za vrijeme Banovine Hrvatske.

4. SPORT I POLITIKA U BANOVINI HRVATSKOJ

4.1 Uspostava Banovine Hrvatske

4.1.1 Sporazum Cvetković- Maček

Nakon ostavke Milana Stojadinovića, početkom 1939. godine na mjesto predsjednika Vlade u Kraljevini Jugoslaviji dolazi Dragiša Cvetković i već u svom prvom govoru na premijerskoj funkciji najavljuje da je glavna zadaća njegove vlade pristupiti sređivanju unutarnjeg stanja u državi rješavanjem hrvatskog pitanja i izjavio da to rješenje “mora biti tako da Hrvatima stvori i formalnu i stvarnu ravnopravnost u granicama ove državne zajednice.”²⁹ Maček u početku nije htio razgovarati s Cvetkovićem jer ga je smatrao režimskim čovjekom i nelegitimnim predstavnikom srpskog naroda. Ipak, nakon što su Mačeka odbile srbijanske oporbene stranke, morao je pristupiti pregovorima sa Cvetkovićem. Pregovori između Mačeka i Cvetkovića započeli su u travnju, točnije 2. travnja. Nisu bili nimalo jednostavni te

²⁸ Mills. *Nogomet i politika u Jugoslaviji*, str. 20

²⁹ Tuđman, Franjo. *Hrvatska u monarhističkoj Jugoslaviji II*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1993., str. 243

je glavno pitanje u pregovorima bilo pitanje granica Banovine odnosno razgraničenje Banovine s ostalim teritorijem jugoslavenske države. Područje Bosne i Hercegovine bilo je glavni predmet spora jer je na tom području stanovništvo bilo izmiješano te su i jedna i druga strana htjele dobiti što je više moguće. Sporazum između Mačeka kao predstavnika hrvatskog naroda i Cvetkovića kao premijera i izravnog predstavnika kraljevske vlasti je dovršen nakon dvadesetak dana, 22. travnja i prema njemu su se područja Savske i Primorske banovine te kotar Dubrovnik trebali spojiti u Banovinu Hrvatsku, a ostali dijelovi bi se izjašnjavali plebiscitarno. Također, dogovorene su i nadležnosti Banovine Hrvatske te je novostvorenu jedinicu i njen položaj trebala jamčiti ustavna odredba.³⁰ Ovakav sporazum nije odobren od strane kneza Pavla, prvenstveno zbog pritiska srpskih oporbenih političara. Također je velikim problemom smatrano plebiscitarno izjašnjavanje u Vojvodini i Dalmaciji gdje bi na taj način postojala mogućnost da Srbija ostane bez izlaza na more.³¹ Poslije ovog neodobravanja sporazuma, pregovori su bili prekinuti sve do lipnja kada je došlo do ponovnih razgovora, i to zbog sve složenije političke situacije u Europi.

U tom dijelu pregovora dogovaralo se o stupnju autonomije Banovine Hrvatske. Opet, zbog nemogućnosti kompromisa, ovaj puta zbog oružništva i pod čijom će biti nadležnošću, došlo je do prekida pregovora. Maček je zbog ovog prekida čak dao i oštru izjavu o otcjepljenju, ako ne dođe do dogovora.³² Predratno stanje u Europi ipak je opet dovelo do obnove dogovora te su u kolovozu Cvetković i Maček sve dogovorili. Sporazum je potpisan 26. kolovoza 1939. godine. U sporazumu je Maček za razliku od travnja odustao od zahtjeva za plebiscitom na spornim područjima, Banovini Hrvatskoj su odmah pripojeni kotarevi iz Bosne: Brčko, Gradačac, Derventa i Fojnica te iz Srijema kotarevi Šid i Ilok.³³ Akt o uspostavi Banovine Hrvatske nazvan je Uredba o osnivanju Banovine Hrvatske i stupila je na

³⁰ „Na osnovu paragrafa 116. Ustava odmah izvršiti spajanje savske i primorske banovine s gradom i kotarom Dubrovnikom u jednu jedinicu pod imenom Banovina Hrvatska. Definitivni pak opseg Banovine Hrvatske odredit će se odlukom naroda putem glasanja u preostalim dijelovima Bosne i Hercegovine, Dalmacije, te Srijema i Vojvodine. Izvršiti odmah prenos kompetencija s centralne vlasti na Banovinu Hrvatsku tako, da opća nadležnost ostaje zajedničkoj centralnoj vlasti za poslove, narodne obrane i vrhovne državne uprave; poseban položaj Banovine Hrvatske zagwarantirat će se ustavnim odredbom – ugovorom. Radi definitivnog preuređenja države sastavlja se zajednička vlada, koja ima pripremiti i provesti novo uređenje državne zajednice. U novostvorenim jedinicama bit će osiguran pun reciprocitet Srba i Hrvata i puna ravnopravnost vjeroispovjesti na bazi proporcionalnog sudjelovanja kroz ustanove. Momenat kada će se to provesti u djelo, odredit će se sporazumno s mjerodavnim faktorima.” (Boban, Ljubo. *Maček i politika HSS 1928- 1941.*, (Zagreb: Liber, 1974.), str. 47)

³¹ Boban, Ljubo. *Sporazum Cvetković- Maček*, (Beograd: Institut društvenih nauka, Odeljenje za istorijske nauke,1965.) , str. 164

³² Tuđman, *Hrvatska u monarhističkoj Jugoslaviji II.*, str. 263

³³ Boban, *Sporazum Cvetković- Maček*, str. 283

snagu istoga dana kada je i potpisan sporazum.³⁴ Donošenje Uredbe o osnivanju Banovine Hrvatske značilo je „prvo razbijanje dotadašnjega centralističkoga državnoga uređenja“ i postavljanje pravnih osnova za preuređenje Kraljevine Jugoslavije, za njezino pretvaranje u složenu, federativnu ili konfederativnu državu. Potpisivanjem sporazuma o osnutku Banovine, Hrvatskoj su prvi put u Kraljevini Jugoslaviji službeno priznata određena nacionalna prava u državnompravnom, političkom i u gospodarskom smislu, što nije bilo ostvareno do toga trenutka.³⁵ Uspostava Banovine Hrvatske donesena je na temelju članka 116. ustava Kraljevine Jugoslavije te je Uredbom dogovorena organizacija, teritorij i nadležnosti.

Stvaranje Banovine Hrvatske zapravo je bio prvi korak u preuređenju države te se očekivalo i stvaranje srpske banovine. U 1940. godini komisija pri Vladi u Beogradu je izradila i nacrt za daljnje preuređenje zemlje odnosno napravljen je nacrt za srpsku federalnu jedinicu. Prema nacrtu teritorijalna jedinica se trebala zvati Srpske zemlje te obuhvaćati i Bosnu i Hercegovinu i Vojvodinu. Ovome se usprotivio HSS i Maček zbog Bosne i Hercegovine i Vojvodine kojima se traži autonomija ili njihova podjela.³⁶ Maček je znao da ovaj sporazum nije konačno rješenje i da se još moraju riješiti teritorijalni problemi Banovine, ali i cjelokupni novi državni ustroj.

Banovina Hrvatska je imala teritorij od 65 500 kvadratnih kilometara te nešto manje od četiri i pol milijuna stanovnika. Treba naglasiti da je to bio trenutno dogovoreni teritorij Banovine Hrvatske i da se definitivni opseg teritorija trebao utvrditi prilikom konačnog preuređenja države. Maček vezano za teritorij Banovine kaže:“ Tim nije pitanje hrvatskoga teritorija riješeno definitivno jer smo stavili u sporazum naročitu klauzulu, da će se definitivni opseg banovine Hrvatske ustanoviti, kad se bude preuređivala čitava državna zajednica. A to je posve naravno. Jer posve drukčije će izgledati teritorij banovine Hrvatske, bude li u novo preuređenoj državnoj zajednici recimo i autonomna Vojvodina ili ne bude, drukčije bude li autonomna Bosna ili ne bude, itd... I mi smo to pitanje ostavili otvoreno.“³⁷ Osim toga, iako je Banovina dobila veliku autonomiju, teritorij Banovine Hrvatske je i dalje ostao integralni dio teritorija Kraljevine Jugoslavije.³⁸ Nadležnosti Banovine Hrvatske bile su određene Uredbom, a to su bile trgovina, industrija, poljoprivreda, šume, rudnici, građevina, socijalna politika i

³⁴ Tuđman, *Hrvatska u monarhističkoj Jugoslaviji II.*, str. 266

³⁵ Tuđman, *Hrvatska u monarhističkoj Jugoslaviji II.*, str. 268-269.

³⁶ Isto, str. 287

³⁷ Boban, *Sporazum Cvetković- Maček*, str. 284

³⁸ Isto., str. 284

zdravstvo, školstvo, unutarnja uprava, pravosuđe te fizički odgoj naroda.³⁹ Poslovi koji su ostali u nadležnosti središnje vlasti bili su vanjski poslovi, obrana, promet, pošta, telegraf, telefon te neki dijelovi zajedničkih financija. Također, u nadležnosti države ostala je i briga o državnoj sigurnosti, suzbijanje antidržavne propagande, obavještajne službe te osiguravanje javnog reda i mira. Što se tiče nadležnosti, prema Mačeku, podijeljene nadležnosti između središnje vlasti i Banovine su privremeno dogovorene dok ne dođe do cjelokupnog preustroja države, što se posebno odnosi na upravljanje financijama.⁴⁰ Banovina Hrvatska je imala zakonodavnu, upravnu i sudsku autonomiju. Zakonodavnu vlast su zajednički trebali držati Sabor i kralj koji svoje pravo ostvaruje preko bana, a sudska vlast je bila autonomna.⁴¹ Svi zakoni koji su se trebali donijeti morali su uz potpis kralja imati i potpis bana.

Ban Banovine Hrvatske postao je istaknuti HSS-ovac Ivan Šubašić. Ban je bio na čelu Banske vlasti te je bio odgovoran kralju i Saboru. Banska vlast je imala 11 odjela te su odjeli funkcionirali kao ministarstva, a Banska vlast kao vlada Banovine Hrvatske. Uz to u Splitu je formirana Ispostava Banske vlasti na čijem je čelu bio povjerenik i trebao je organizirati vlast na području bivše Primorske banovine. Banska vlast imala je potpunu autonomiju u poslovima dogovorenima Uredbom o Banovini Hrvatskoj.

Iako je većina stvari načelno dogovorena, puno toga je bilo nedorečeno. Prijenos nadležnosti s države na Banovinu Hrvatsku nije tekao lagano, te su se neki dogovoreni aspekti sporazuma preneseni sa savezne u nadležnost Banske vlasti kasnije u 1940. godini poput financija ili pak sportske nadležnosti u državi, što ćemo vidjeti u daljnjem dijelu ovog rada.

³⁹ Isto., str. 209

⁴⁰ :“ I ta kompetencija nije još definitivna, i ta kompetencija će se prigodom preuređenja potpuno urediti. Naročito nije definitivna kompetencija u pogledu financija, jer ta za sad još nije određena točno. Hrvatska financijska samostalnost ima se zagwarantirati i bit će zagantirana.“ (Boban, *Sporazum Cvetković- Maček.*, str. 286)

⁴¹ Boban, *Sporazum Cvetković- Maček*, str. 209.- 212

Slika 1, Banovina Hrvatska; proleksis.lzmk.hr/10722/ (preuzeto 15.11.2020.)⁴²

4.1.2 Reakcije na Sporazum Cvetković- Maček

Reakcije na sporazum Cvetković-Maček stigle su sa svih strana. Naravno, zadovoljan je bio Maček i većina HSS- ovaca iako ni oni ovaj sporazum nisu smatrali konačnim. Također, kao dio Seljačko-demokratske koalicije sporazum su podržali i Srbi iz Samostalne demokratske stranke.⁴³ Nezadovoljnika je bilo mnogo. Desno krilo HSS-a smatralo je da su Hrvati sporazumom dobili premalo i tražili su još i više teritorija. Što se tiče hrvatskog naroda, najveći napadi na Mačeka dolazili su iz nacionalističkih desničarskih krugova i frankovaca koji su Mačeka smatrali izdajicom jer su zastupali stav da je jedino moguće rješenje hrvatskog pitanja izvan okvira Jugoslavije.⁴⁴ Najveća protivljenja sporazumu dolazila su iz redova srpskog naroda. Okupljeni oko Srpskog kulturnog kluba smatrali su da Sporazum nije stvoren „slobodno saglašenom voljom i srpskog naroda“⁴⁵ te da se Banovinom Hrvatskom ugrožava srpstvo te općenito i država. Reagirali su oštro te parolom „Srbi na okup“ dali do znanja što misle o sporazumu. Bosanski muslimani također nisu bili mirni u pogledu sporazuma, te su okupljeni oko JMO, pokrenuli pitanje za autonomiju Bosne i Hercegovine. Komunistička partija napadala je sporazum jer se ograničio samo na hrvatsko pitanje, a ne i na ostala

⁴² „Banovina Hrvatska“, proleksis.lzmk.hr/10722/ (preuzeto 15.11.2020.)

⁴³ Goldstein, Ivo. *Hrvatska 1918.-2008*. Zagreb: Europapress holding, Novi liber, 2008, str. 191

⁴⁴ Boban, *Sporazum Cvetković- Maček*, str. 273

⁴⁵ Tuđman, *Hrvatska u monarhističkoj Jugoslaviji II.*, str. 274

nacionalna pitanja u Jugoslaviji te su smatrali da glavne stavke hrvatskog pitanja uopće nisu riješene, a to su seljačko pitanje, pitanje zemlje te pitanje narodne demokracije.⁴⁶

Što se tiče odjeka sporazuma u inozemstvu, na hrvatsko pitanje se gledalo u kontekstu stabilnosti Jugoslavije i koliko se može računati na njeno savezništvo. Britanci su na sporazum i dogovor sa Hrvatima gledali s odobravanjem jer rješavanjem unutarnjopolitičkih problema jača njen vanjskopolitički položaj. Što se tiče Njemačke i Italije, nisu bili previše zainteresirani za hrvatsko pitanje, već im je važnije bila stabilna vlast u Beogradu kako bi mogli održavati gospodarsku suradnju koja je, posebice, Nijemcima išla u korist.⁴⁷

Zanimljivo je i romantično razmišljanje dr. Žarka Dolinara, tadašnjeg hrvatskog sportaša stolnotenisača, a kasnije i u svijetu priznatog znanstvenika, o Banovini Hrvatskoj. Smatrao je Banovinu Hrvatsku „najljepšim odsjekom tog brzo prohujalog života“, Banovina je za njega bila nevjerojatna pobjeda Hrvatske seljačke stranke i Vladka Mačeka te „najviši domet ekonomskog, slobodarskog, teritorijalnog, društvenog, stranačkog i sportskog osamostaljenja.“⁴⁸ Uz ovakvo razmišljanje hrvatskog sportaša toga vremena ulazimo u razdoblje sporta Banovine Hrvatske.

4.2 OSAMOSTALJENJE HRVATSKOG SPORTA

Hrvatski sportaši su se i prije nastanka Banovine Hrvatske, kao što se može vidjeti u prethodnim poglavljima, zalagali za veću autonomiju i osamostaljenje u Kraljevini Jugoslaviji s ciljem poboljšanja i razvitka cjelokupnog sporta te infrastrukture hrvatskih sportskih klubova. Tome svjedoči i osnivačka skupština Športske sloge, koju ne treba miješati sa Hrvatskom športskom slogom, 11. rujna 1936. godine kojom je predsjedao Lujo Stary.⁴⁹ Prvi hrvatski sportaši koji su pokrenuli nastojanja za osamostaljivanjem hrvatskog sporta su bili nogometaši. Te 1936. godine su se sastali hrvatski sportski djelatnici, točnije 52 osobe, većinom iz Zagreba i šireg zagrebačkog područja te većinom dužnosnici nogometnih

⁴⁶ Boban, *Sporazum Cvetković- Maček*, str. 277

⁴⁷ Isto, str. 192

⁴⁸ Dolinar, Žarko. (1995) „Zlatno doba našeg života.“ U: *Maček za sva vremena*. Jastrebarsko: Ogranak HSS „Dr. Vladko Maček“, str. 39.

⁴⁹ Hrvatska, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, fond 1176, *Savez organizacija za fizičku kulturu Hrvatske 1931.-1941.*, kut.1, „Obavijest o konstituiranju Športske sloge 11.9.1936.“

klubova.⁵⁰ Osnovali su Športsku slogu s kojom se naglašava potreba zajedničkog rada te promjena smjera i puta u hrvatskom nogometu.⁵¹

Iako su sportski djelatnici konstantno radili za emancipaciju hrvatskog sporta do 1939. nije bilo većeg sportskog tijela koji bi okupljao samo hrvatske sportaše. Zatim je početkom 1939. godine došlo do velikih promjena u jugoslavenskom nogometu. Na području Hrvatske u to vrijeme su djelovala tri nogometna podsaveza: Splitski, Osječki i Zagrebački od kojih je posljednji bio najmoćniji. U siječnju je na čelo Zagrebačkog nogometnog podsaveza izabran politički, sportski i nogometni djelatnik dr. Ivo Kraljević koji je promijenio dotadašnju projugoslavensku politiku saveza.⁵² Cilj je bio reorganizacija Jugoslavenskog nogometnog saveza gdje se zapravo, kao i u državi, tražila federalizacija, odnosno osnivanje tri samostalna nogometna saveza: hrvatski, srpski i slovenski. Ta tri saveza bili bi u potpunosti samostalni, imali bi svoja posebna prvenstva, samostalno bi uređivali unutarnja pitanja, te bi uz ta tri saveza postojao vrhovni u kojem ne bi bilo centraliziranog upravljanja.⁵³ Osim ovih zahtjeva tražila se pravednija podjela financijskih sredstava jer je previše novca odlazilo u Beograd te također odigravanje međunarodnih utakmica i u Zagrebu uz Beograd.⁵⁴ Na skupu Jugoslavenskog nogometnog saveza ostali delegati, posebno srpski, su u potpunosti odbacili mogućnost prihvaćanja ovog prijedloga. Neki delegati iz Srbije su dosta agresivno odbacivali ovaj prijedlog, optužujući zagrebačke delegate da ovo nema veze sa sportom nego da je ovo politički motivirano.⁵⁵ Rekli su da:“(...) hrvatski športaši kao manjina, kao manji broj, ne mogu diktirati većini, većem broju i ne mogu im nametati svojih shvatanja.”⁵⁶ Koliko je politika utjecala na ove skupove govori i sama ironična činjenica da je dr. Kraljević u svom govoru rekao da osuđuje svako miješanje politike u sport te je time izazvao smijeh većine delegata u dvorani.⁵⁷

Zbog nemogućnosti pregovora, 26. veljače sazvana je konferencija svih hrvatskih nogometnih klubova te je Zagrebačkom podsavezu omogućeno da zastupa hrvatski nogomet. U skladu s tim hrvatski nogometni klubovi istupaju u travnju iz jugoslavenskog prvenstva i saveza. Malo

⁵⁰ Isto.

⁵¹ Jamičić, Tomislav. „Simbol narodne afirmacije“. *Olimp* 20(2006), str. 34-35.

⁵² Isto.

⁵³ Isto.

⁵⁴ HR, HDA, f., HNS, kut.1, „Izvještaj o radu Zagrebačkog nogometnog podsaveza u godini 1938-1939 za XXI. redovitu godišnju skupštinu od 7.I. 1940.“, str. 10

⁵⁵ Mills. *Nogomet i politika u Jugoslaviji*, str. 24

⁵⁶ HR, HDA, f., HNS, kut.1, „Izvještaj o radu Zagrebačkog nogometnog podsaveza u godini 1938-1939 za XXI. redovitu godišnju skupštinu od 7.I. 1940.“, str. 11

⁵⁷ Mills. *Nogomet i politika u Jugoslaviji*, str. 23

kasnije pridružili su im se i slovenski nogometni predstavnici s kojima će u narednom razdoblju osnovati Hrvatsko-slovensku nogometnu ligu u sezoni 1939./1940. Primjer nogometaša u kasnijem razdoblju su slijedili hrvači, a kasnije i ostali. U međuvremenu na području Hrvatske se u svibnju osniva Hrvatska športska sloga, glavno sportsko tijelo Hrvata u narednom razdoblju. Iako su hrvatski klubovi bili vrlo složni u istupanju prema vani, odnosi među pojedinim klubovima nisu uvijek bili idilični, i znalo je dolaziti do sukoba, kao primjerice između Hajduka i Građanskog.

4.2.1 Osnivanje Hrvatske športske sloge

Stvaranjem Banovine Hrvatske 1939. godine većina se hrvatskog naroda našla u zajedničkoj teritorijalnoj jedinici s velikom autonomijom. Ipak hrvatski sport je i prije nastanka Banovine Hrvatske uspio okupiti većinu hrvatskih klubova u jednu organizaciju. U svibnju 1939. godine, preciznije 14. svibnja, održala se osnivačka skupština Hrvatske športske sloge.⁵⁸ U *Jutarnjem listu* taj datum popraćen je kratkim člankom i dobrodošlicom svim sportašima iz hrvatskih krajeva.⁵⁹ Sljedeći dan je pak izašao veliki članak na gotovo dvije stranice s velikim naslovom o osnivačkoj skupštini nove sportske organizacije gdje se podržava nastojanje hrvatskog sporta na putu k samostalosti te se uz to šalje „pozdravni brzojav vodji hrvatskog naroda dr. Mačeku.“⁶⁰ Hrvatska športska sloga je svojim osnivanjem postala središnja organizacija svih hrvatskih sportskih i tjelovježbenih saveza te im je središte bilo u Zagrebu.⁶¹ Na čelo HŠS-e zasjeo je istaknuti političar i tajnik Hrvatske seljačke stranke dr. Juraj Krnjević. Uz njega u vodstvu organizacije bio je i već spomenuti dr. Ivo Kraljević i tajnik Ivo Šuste. Samo pogled na imena koja su vodila novu sportsku organizaciju nije mogao odvojiti sport od politike, u ovom slučaju od politike Hrvatske seljačke stranke, predvodnice hrvatskog naroda u Kraljevini Jugoslaviji. Tako je Hrvatska športska sloga počela predstavljati cjelokupni hrvatski sport i tjelovježbu prema javnim vlastima. Prema pravilniku HŠS-e ona okuplja posredstvom hrvatskih saveza sve grane sporta i tjelovježbe, brine se za koordinaciju rada spomenutih sportova, brine se da cjelokupni sportski život bude u skladu s općim narodnim ciljevima.⁶² Savezi koji su bili pod ingerencijom HŠS-e jesu (nogometni, atletski, veslački, kajakaški, boksački, biciklistički, plivački, teškoatletski, mačevalački, teniski, stolnoteniski, skijaški, kuglaški, klizački, hokejaški te ženskosporski). Za simbol i

⁵⁸ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Pravila i nacrt pravila Hrvatske sportske sloge 1939.“

⁵⁹ „Sportske vijesti“. *Jutarnji list* (Zagreb), 14.5.1939.

⁶⁰ „Sportske vijesti“. *Jutarnji list* (Zagreb), 15.5.1939.

⁶¹ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Pravila i nacrt pravila Hrvatske sportske sloge 1939.“

⁶² Isto.

grb HŠS-e odabrana je alka, koja predstavlja najstariji oblik narodnog natjecanja te je jedan od najpoznatijih simbola hrvatskog sporta. Preko alke je stavljena lovorova grana koja predstavlja pobjedu. Također, u grbu se nalaze hrvatske narodne boje crvena, bijela i plava, te inicijali Hrvatske športske sloge.⁶³

Slika 2, Grb Hrvatske športske sloge; izvor: HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Nacrt grba HŠS „Alka““⁶⁴

Osnivanje HŠS-e se događa prije nastanka Banovine Hrvatske, ali sportski djelatnici, od kojih je velik broj sudjelovao u politici, pokazuju smjer kojim se želi riješiti hrvatsko pitanje, kako u sportu, tako i u Kraljevini Jugoslaviji. Koliko je teško sportu bilo u tim trenucima, a posebno nogometašima prije osnivanja Banovine Hrvatske govore i represivne metode i kazne koje su im udijelili Jugoslavenski nogometni savez i Ministarstvo za fizički odgoj naroda. Zabranjeno je odigravanje nogometnih utakmica Beč-Zagreb u Zagrebu, Beč-Zagreb u Klagenfurtu, te turneje hrvatskih klubova Građanskog i Hajduka po Njemačkoj i Italiji, a hrvatski nogometaši su uzvratili neodazivanjem i bojkotiranjem utakmica reprezentacije Jugoslavije.⁶⁵

Ipak, vladala je velika nada i treba naglasiti s kolikim su oduševljenjem hrvatski sportski djelatnici i sportaši razmatrali to razdoblje hrvatskog sporta. Tome svjedoči i iskaz već spomenutog proslavljenog hrvatskog stolnotenisača i osvajača brončane medalje za Banovinu Hrvatsku Žarka Dolinara. On o tome razdoblju govori ovako: “Ne zaboravimo slavnu hrvatsku sportsku kulturu i razinu tri prvoligaša, desetaka tisuća građana na Kolodvoru i oko Šalate, gdje su uspjesi tresli čitavu zemlju...”⁶⁶ te također hvali uspostavu brojnih institucija

⁶³ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Nacrt grba HŠS „Alka““

⁶⁴ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Nacrt grba HŠS „Alka““

⁶⁵ HR, HDA, f., HNS, kut.1, „Izveštaj o radu Zagrebačkog nogometnog podsaveza u godini 1938-1939 za XXI. redovitu godišnju skupštinu od 7.I. 1940.“, str. 13

⁶⁶ Dolinar. „Zlatno doba našeg života.“, str. 40.

hrvatskog predznaka, a koliko je smatrao važnim osamostaljenje hrvatskog sporta govori i to da je za njega Hrvatska športska sloga najveći domet toga razdoblja.⁶⁷

Sporazumom Cvetković-Maček u kolovozu 1939. godine dogovoreno je da nadležnost u tjelovježbi i u sportskim pitanjima ima hrvatski ban odnosno Banovina Hrvatska autonomno rješava sportska pitanja na svojem području. Tako su djelatnici HŠS-e u studenom, nakon što je HŠS izabrana kao predstavica cjelokupnog hrvatskog sporta u Banovini Hrvatskoj, poslali dopis banu Banovine Hrvatske Ivanu Šubašiću u kojem objašnjavanju nastanak organizacije, govore o izuzetnoj važnosti sporta koji djeluje ponajprije nacionalno, a zatim ima i zdravstvenih, propagandnih, turističkih koristi. S tim u mislima želi se da se kao što je i dogovoreno Uredbom o Banovini Hrvatskoj što prije i formalno prenesu ovlasti s Ministarstva fizičkog odgoja naroda na Bansku vlast. Osim toga traži se osnivanje posebnog odsjeka za šport i tjelovježbu, da se osiguraju proračunska sredstva u godini 1940./1941. za pomoć sportu, da se novci koji su financirali neke jugoslavenske sportske organizacije prenamjene za hrvatski sport.⁶⁸ Također, traži se da se Zagrebu, kao glavnom hrvatskom gradu i sportskom predvodniku, osnuje visoka škola za sport i tjelovježbu te da što prije u osnovnoškolskom i srednjoškolskom sustavu dođe do povezivanja sa sportskim udrugama i klubovima.⁶⁹ Ukupno je bilo dvanaest prijedloga za Bansku Vlast te molba da se što prije odgovori na ova zahtijevanja.

Formalno se prijenos nadležnosti s Ministarstva fizičkog odgoja naroda na Bansku vlast nije dogodio odmah kao što se može vidjeti i prema ovom prethodnom dopisu. Iako je prijenos vlasti trebao stupiti na snagu čim se objavi u službenim novinama, još u travnju 1940. godine vodi se korespondencija između predstavnika HŠS-e i Ministarstva o neisplaćenim iznosima koji su trebali pripasti njima prilikom primopredaje vlasti.⁷⁰ U međuvremenu ministarstvo u Beogradu i dalje izdaje uredbe za reorganizaciju sporta u cijeloj državi što dovodi do zbnunjenosti pojedinih saveza u Banovini Hrvatskoj. Ipak, dr. Kraljević daje na znanje da: „Postoje dva posve jednakopravna organa, svaki na svom području bez ikakvog prava prvenstva. Nijedan od njih nije *primus inter pares*.“⁷¹

⁶⁷ Isto.

⁶⁸ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Pravila i nacrt Hrvatske športske sloge.“

⁶⁹ Isto.

⁷⁰ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Prenos nadležnosti sa Ministarstva na banovinu Hrvatsku.“

⁷¹ HR, HDA, f., HNS, kut.1, „Izvještaj o radu Zagrebačkog nogometnog podsaveza u godini 1938-1939 za XXI. redovitu godišnju skupštinu od 7.I. 1940.“, str. 90

Zanimljiv je, nadalje, članak IV. u Uredbi koji se odnosi na međunarodna natjecanja i predstavljanje sportaša u inozemstvu o čemu će se voditi velike polemike. „Gdjegod Kraljevina Jugoslavija nastupa u međunarodnim manifestacijama na polju tjelesnog odgoja i saraduje u organizacijama i ustanovama te vrste, uzima i banovina Hrvatska razmjerno učešće prema sporazumu s Ministarstvom za fizičko vaspitanje naroda.“⁷² Ovaj dio je zapravo omogućavao hrvatskim sportašima nastup pod banovinskim obilježjima u inozemstvu, iako su se oko toga vodile velike rasprave između Saveza srpskih sportskih saveza i Hrvatske športske sloge, ali i također između pojedinih sportskih saveza pod njihovom jurisdikcijom. Također oko tog pitanja bilo je riječi i u posebnoj Uredbi o razgraničenju nadležnosti Banovine Hrvatske i Ministarstva fizičkog odgoja naroda gdje stoji da u pitanjima kada državna reprezentacija nastupa u inozemstvu tada odlučuje ministar fizičkog odgoja naroda u dogovoru s ministrom vanjskih poslova, a kada je u pitanju reprezentacija s područja Banovine Hrvatske tada se ban dogovara s ministrom vanjskih poslova.⁷³

Jedan dobar primjer je nastup nogometne reprezentacije Banovine Hrvatske u međunarodnoj utakmici protiv Švicaraca u Bernu. Reprezentacija je očito imala dozvolu nastupiti na toj utakmici. Hrvatska reprezentacija pobijedila je reprezentaciju Švicarske 1:0 u toj utakmici i sve je prošlo u najboljem redu. Nakon utakmice Hrvatski nogometni savez je ipak poslao dopis i primjedbu Banskoj Vlasti u Zagrebu u kojem se žali da su predstavnici jugoslavenskog veleposlanstva htjeli onemogućiti sviranje hrvatske himne i postavljanje hrvatske zastave što je jasan pokazatelj uplitanja politike i davanja sugestija veleposlanstvu iz Beograda.⁷⁴ Veleposlanstvo je u tome djelomično i uspjelo jer se hrvatska himna *Lijepa naša* ipak nije svirala pred početak utakmice. Ovo je ponovno jedan od pokazatelja koliko je izravno i na simboličkoj razini politika htjela i mogla utjecati na sportska događanja.

4.2.2 Sastanci Hrvatske športske sloge sa Slovincima i Srbima

Prije prvog zajedničkog sastanka triju nacionalnih saveza, Hrvatska športska sloga je 30. svibnja 1940. godine održala IV. redovitu sjednicu na kojoj se raspravljalo i o mogućim temama za taj važan sastanak sa Srbima i Slovincima. Sudjelovali su bili svi najvažniji djelatnici HŠS-e poput dr. Krnjevića, dr. Kraljevića, Miroslava Helebranta, Šuste te također i svi predstavnici pojedinih saveza i predstavnik Banske Vlasti. Na ovom sastanku raspravljalo

⁷² HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „ Uredba o prenosu poslova fizičkog vaspitanja/tjelesnog odgoja sa države na banovinu Hrvatsku.“

⁷³ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „ Uredba o razgraničenju nadležnosti banovine Hrvatske i Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda.“

⁷⁴ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „ Dopis HNS-a Hrvatskoj športskoj slozi 13.8.1940.“

se o datumu zajedničkog sastanka triju nacionalnih saveza te je izrazito važan jer su hrvatski sportski savezi zajednički artikulirali stavove kojima će se u budućnosti voditi. Predstavници HŠS-e su dogovorili „borbu“ za sljedeće prijedloge: načelo da svaki nacionalni savez može biti član međunarodnih saveza, zatim klubovi koji su na spornim teritorijima mogu se opredijeliti po vlastitoj volji, potom zemaljski odnosno državni jugoslavenski savezi trebaju imati što manje ingerencija te na kraju zalaganje za jednakost triju saveza i potpuna federalizacija sporta.⁷⁵ Osim dogovora za istupanje na sastancima s druga dva nacionalna saveza, na sastanku su bile obrađene i druge važne teme poput odnosa prema Ministarstvu tjelesnog odgoja naroda gdje se moli predstavnike Banske Vlasti da u komunikaciji s ministarstvom riješi nastale nesuglasice s atletskim savezom te također i organizacijama međunarodnih susreta u inozemstvu.⁷⁶ Važna tema bio je i odnos s Bansom Vlasti i njihova novčana pomoć sportu te je izrazito važno bilo sudjelovanje predstavnika Banske Vlasti na ovom sastanku. Osim toga na sastanku se raspravljalo i o srednjoškolskom sportu, osnivanju Visoke škole za tjelesni odgoj, gradnji stadiona HŠS-e u Zagrebu za koji je zagrebačka gradska uprava već nabavila zemljište, o organizaciji Hrvatskih športskih igara te o izdavanju lista Hrvatske športske sloge.⁷⁷ Iako list nije odmah osnovan, ozbiljni razgovori su se vodili o tome. Tako je kasnije 1940. godine HŠS krenula i u izdavanje sportskog lista „Hrvatski šport“ jer je propagandno djelovanje bilo od iznimne važnosti. Prema dopisima različitih sportskih saveza ta je ideja za njih bila prihvatljiva te je uz njihovu financijsku pomoć Hrvatska športska sloga počela izdavati svoj list.⁷⁸

Osim osnutka Hrvatske športske sloge jugoslavenski sport je podijeljen na još dva autonomna saveza: Savez srpskih sportskih saveza te Slovenska sportna zveza. U 1940. godini dogodila su se tri ključna sastanka ovih triju sportskih saveza u kojima su pregovarali o djelovanju svojih udruženja u Jugoslaviji te o razgraničenju među njima. Najvažnije točke na sastancima bile su teritorijalne nadležnosti sportskih saveza u Kraljevini Jugoslaviji te mogućnost posebnog predstavljanja na međunarodnoj razini i u organizacijama. Na ove sastanke veliki utjecaj je imala politika. Prvenstveno zbog toga što su predstavnici sporta u velikoj mjeri bili politički dužnosnici, a i pitanja koja su bila na dnevnom redu bila su usko vezana uz novi politički ustroj države.

⁷⁵ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Zapisnik redovite sjednice upravnog odbora HŠS.“

⁷⁶ Isto.

⁷⁷ Isto.

⁷⁸ Isto.

Prvi sastanak triju glavnih sportskih saveza u Kraljevini Jugoslaviji održao se 30. lipnja 1940. godine u prostorijama Hrvatske športske sloge na Zrinjevcu u Zagrebu te je sastanak održan na inicijativu Hrvatske športske sloge.⁷⁹ Hrvatsku stranu zastupali su dr. Ivo Kraljević, tajnik Ivo Šuste te Zdravko Frančić i Miroslav Dobrin.⁸⁰ Srpska delegacija je došla u velikom broju na čelu s Aleksandrom Tadićem, Srbivojem Todrovićem te Savom Grujićem, a Slovensku sportnu zvezu su predstavljali dr. Ćiril Pavlin i dr. Stanko Lapajno.⁸¹ Sastanak je trajao puna tri sata, a dva najvažnija pitanja o kojima su vođene rasprave na ovom prvom, ali i na kasnijim sastancima bila su pitanja teritorijalne nadležnosti odnosno granice pojedinih nacionalnih saveza te mogu li se nacionalni savezi učlanjivati zasebno u međunarodne sportske saveze. Na prvom sastanku ovih triju saveza svaka je strana iznijela svoje mišljenje i prijedloge na koji se način može urediti budućnost jugoslavenskog sporta imajući pritom na umu i političke događaje u zemlji, posebice osnivanje Banovine Hrvatske, a zatim i na mogući preustroj ostatka zemlje. Srpska strana je imala stajalište da su trenutne granice Banovine Hrvatske također i granice nacionalnih saveza te se protivila učlanjivanju nacionalnih saveza u međunarodne organizacije s kojim se hrvatski savez nije slagao, a slovenski savez je u ovom procesu i sastancima praktički djelovao kao srednja struja koja je pokušavala spojiti suprotstavljene strane. Prvi sastanak je, može se reći, bio informativni sastanak gdje se vidjelo s kojih pozicija kreću pojedini savezi. Pitanje granica nacionalnih saveza je bilo glavno pitanje na sastanku. Savez srpskih sportskih saveza (SSSS) zalagao se da s obzirom na tadašnje državno uređenje granice trebaju biti takve da u djelokrug HŠS-e ulaze sportski savezi i klubovi koji se nalaze u granicama Banovine Hrvatske. Nadalje, savezi na teritoriju istočno od granica Banovine Hrvatske ulaze pod nadležnost SSSS, a Slovenska sportna zveza (SSZ) bi imala nadležnost nad savezima koji se nalaze zapadno od Banovine.⁸² Hrvatska športska sloga je na temelju politike HSS-a smatrala da su granice Banovine Hrvatske privremene i da će u budućnosti biti proširene tako da je razmišljanje HŠS-e bilo da Slovenci imaju nadležnost na području Dravske banovine, Hrvati na području svoje banovine, ali i također i nad savezima i klubovima koji nisu dio Banovine, ali su hrvatski klubovi i žele se priključiti u HŠS. SSSS bi imao nadležnost istočno od granica Banovine i moguće na još nekim spornim područjima koji bi se sporazumno utvrdili.⁸³ Slovenska sportna zveza je smatrala da, s obzirom na uređenje države, treba primijeniti ili nacionalni ili teritorijalni

⁷⁹ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Bilješke sa sastanaka predstavnika S.S.S.S.-a, H.Š.S.-e i S.S.Z. 1940-1941.“

⁸⁰ Isto.

⁸¹ Isto.

⁸² Isto.

⁸³ Isto.

pristup. Ako je teritorijalni pristup, granice sporta u državi se dijele na dva dijela, Banovinu Hrvatsku i ostalo cjelokupno područje države. Ako bi se pak išlo na nacionalni pristup, Slovenci bi vodili područje Dravske banovine, Hrvati područje Banovine Hrvatske te klubove istočno od granica koji im se žele pridružiti. Srbi bi bili nadležni za dijelove istočno od Hrvata, osim za klubove koji se pridruže Hrvatskoj športskoj slozi.⁸⁴

Druga važna stavka bilo je pitanje članstva pojedinih nacionalnih saveza u međunarodne organizacije. Hrvatska športska sloga je bila kratkog i jasnog stava da se savezi mogu pojedinačno uključivati u međunarodne sportske organizacije. Slovenska i srpska strana su u ovom pitanju bili suglasni te su smatrali da se u međunarodne saveze mogu učlanjivati jedino jugoslavenski savezi i da bi sportaši u međunarodnim natjecanjima trebali nastupati jedino pod jugoslavenskom zastavom.⁸⁵ Prvi je sastanak završen bez ikakvih važnijih dogovora, osim da će se delegati ponovno sastati. Za novinare je dana benigna izjava u kojoj je dogovoreno da će se ponovno sastati i da se mora naći rješenje za jugoslavenski sport.⁸⁶

Drugi sastanak triju nacionalnih sportskih saveza održao se 14. kolovoza 1940. godine, također, kao i prvi put, u Zagrebu.⁸⁷ Na sastanku je ovaj put sudjelovao puno manji broj delegata. Hrvatsku stranu su zastupali dr. Ivo Kraljević i Ivo Šuste kao i na prvom sastanku, srpsku stranu Srboljub Todorović i Božin Perić, a slovensku dr. Stanko Lapajno. Na ovom sastanku osim uobičajeno glavnih tema, članstvo u međunarodnim organizacijama te granice nacionalnih saveza, teme su bile i reorganizacija jugoslavenskog saveza, procedura reorganizacije, te pitanje mjerodavnosti za stvaranje pravila u sportskim natjecanjima.⁸⁸ Na temelju prošlog sastanka i kasnijih razgovora dr. Lapajno je na sastanku iznio prijedlog koji se sastojao u nekoliko točaka. Prva točka je bila o reorganizaciji zemaljskih saveza gdje se traži likvidiranje starih zemaljskih saveza i osnivanje novih nakon dogovora triju nacionalnih saveza. Svi delegati su se u načelu složili i nisu imali velikih primjedbi na ovu točku dnevnog reda.⁸⁹ Treća i četvrta točka bile su sporne točke sa prethodnog sastanka. Dr. Lopajno daje prijedlog da se pitanje razgraničenja daje na dogovor nacionalnim savezima. U ovom prijedlogu je naglašeno da je s dogovorom Cvetković-Maček došlo do privremenih

⁸⁴ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Bilješke sa sastanaka predstavnika S.S.S.S.-a, H.Š.S.-e i S.S.Z. 1940-1941.“

⁸⁵ Isto.

⁸⁶ Isto.

⁸⁷ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Bilješke sa sastanaka predstavnika S.S.S.S.-a, H.Š.S.-e i S.S.Z. 1940-1941.“

⁸⁸ Isto.

⁸⁹ Isto.

teritorijalnih i političkih promjena u državi, da još nisu konačne i da se čeka reorganizacija preostalog dijela države. S tim na umu dr. Lopajno je dao prijedlog da pojedini klubovi koji se nalaze na mješovitom srpsko- hrvatskom području izvan granica Banovine Hrvatske u jednom određenom roku mogu zatražiti prebacivanje u određeni nacionalni savez. Novoosnovani klubovi bi pak bezuvjetno potpali pod savez na čijem su teritoriju osnovani. Ove odredbe bi, prema prijedlogu, vrijedile dok se ne dogodi konačna reorganizacija države.⁹⁰ Delegat SSSS-a ovaj prijedlog nije prihvatio zbog neslaganja sa priključivanjem klubova sa spornih područja u hrvatski savez. Hrvatska športska sloga također nije prihvatila ovu točku dnevnog reda zbog stavke o novoosnovanim klubovima.⁹¹

Što se tiče učlanjivanja u međunarodne saveze i dalje su srpska i hrvatska strana stajale na istim pozicijama, uz napomenu hrvatskog delegata Šuste da bi hrvatska strana mogla popustiti u tom pitanju ako bi srpska strana razmotrila kompromis u pitanju granica nacionalnih saveza. Zadnja točka dnevnog reda bila je pitanje mjerodavnosti za stvaranje pravila u sportskim natjecanjima. S ovom točkom su se složili svi delegati. Na području Banovine Hrvatske političkim je dogovorom pitanje tjelesnog odgoja preneseno na Banovinu Hrvatsku te pravila na tom području potvrđuje hrvatski ban.⁹² Na drugom sastanku kao i na prvom nije došlo do dogovora u ključnim pitanjima i dogovoreno je da će se i dalje održavati sastanci te uz moguće prisustvo jugoslavenskog ministra za tjelesni odgoj.

Treći sastanak HŠS, SSSS i SSZ održan je 22. siječnja 1941. godine u Zagrebu.⁹³ Ovaj sastanak je radi što bržeg dogovora iniciralo Ministarstvo za fizički odgoj naroda u Beogradu. Hrvatski i srpski delegati su bili isti kao i na prethodnom sastanku, a slovenski savez su zastupali dr. Janko Kestl i dr. Bronislav Skaberne. Sastanku su uz predstavnike triju saveza prisustvovali dr. Milan Stijić, delegat Ministarstva iz Beograda te Mirko Šustić koji je predstavljao Bansku vlast.⁹⁴ Iako je na dnevnom redu sastanka bilo mnogo tema, hrvatski su delegati odmah na početku predložili da se pitanje teritorijalne nadležnosti i granica saveza prvo riješi jer bez tog ključnog pitanja o kojem se govori nema smisla otvarati druge teme. Taj prijedlog je prihvaćen sa svih strana te je započela rasprava o tom ključnom pitanju. Treći sastanak bio je, prema bilješkama, najžustrije vođen, posebice između srpskog predstavnika Perića i hrvatskog predstavnika Šuste. Koliko je politika utjecala na ove sastanke, a posebice

⁹⁰ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Bilješke sa sastanaka predstavnika S.S.S.S.-a, H.Š.S.-e i S.S.Z. 1940-1941.“

⁹¹ Isto.

⁹² Isto.

⁹³ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „HŠS, zapisnik sjednice 1940.“

⁹⁴ Isto.

treći sastanak govore pozicije s kojih se nije odstupalo, a direktno su bile vezane uz političke događaje u zemlji. Također, razgovori koji su vođeni između predstavnika srpskog i hrvatskog saveza daju u prilog tezi da su sudionici sastanka bili izrazito politički motivirani u rješavanju sportskih problema u zemlji. Sastanak je ponovno počeo sa željom da se što prije riješi problem u jugoslavenskom sportu i da se započne rad na zdravim temeljima. Iako se govorilo o rješavanju spornih pitanja, nijedna strana, kao i na ostalim sastancima, nije htjela odustati od svojih zahtjeva i nije bilo mjesta za kompromisna rješenja.

Srpski predstavnik Tadić u svojem je uvodnom govoru rekao da ova kriza utječe ne samo na sport nego na vanjski položaj Jugoslavije te u inozemstvu počinju biti zabrinuti za unutrašnja politička događanja u Jugoslaviji.⁹⁵ Predstavnici HŠS-e smatrali su da prvo treba riješiti pitanje granica, a nakon toga se moglo rješavati sva ostala pitanja. Nakon toga je srpska strana ponovno iznijela svoje nepromijenjene stavove po pitanju granica. Zatim je Ivo Šuste iznio svoj prijedlog u kojem je dao mogućnost promjene svojih stavova što se tiče učlanjivanja u međunarodne saveze, ali stav o granicama je ostao također nepromijenjen. Šuste na prijedlog srpskih delegata kaže: „ ... za HŠS je nemoguće prihvatiti prijedlog SSSS-a jer se on ne temelji ni na današnjoj političkoj podjeli države, a niti na bilo kojim objektivnim principima. Današnje granice banovine Hrvatske ne mogu smatrati definitivnim jer će sigurno doći do njihova proširenja, što uostalom proizlazi i iz Uredbe o banovini Hrvatskoj.“⁹⁶ Nakon ove izjave hrvatskog delegata zaboravilo se na sport i praktički je krenula politička rasprava o uređenju jugoslavenske države. Delegat SSSS-a Božin Perić pak naglašava da također smatra da granice banovine nisu konačne i da će se smanjiti, a što se tiče učlanjivanja hrvatskih klubova van područja Banovine Hrvatske, smatrao je da treba na isti način tretirati i srpske klubove unutar Banovine.⁹⁷ Takav stav nije odgovarao hrvatskom predstavniku Ivi Šusti koji je na to odgovorio „ (...) da će o takvom reciprocitetu moći biti govora samo kad osim banovine Hrvatske bude postojala i banovina Srbija, ali prije ne“.⁹⁸ Nadalje, Šuste govori o povećanju granica Banovine i priključenju klubova sa područja o kojima se spori, a to su klubovi sa područja Bačke, Baranje, Srijema, Bosne, Hercegovine i Dalmacije. Također, dvojica delegata su raspravljala o sudjelovanju u međunarodnim organizacijama, te je Tadić rekao da nema šanse da SSSS prihvati da se nacionalni savezi mogu učlanjivati u međunarodne. Hrvatski predstavnici su dali primjer Finske koja je prije rata imala sličnu

⁹⁵ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „HŠS, zapisnik sjednice 1940.“

⁹⁶ Isto.

⁹⁷ Isto.

⁹⁸ Isto..

autonomiju kao Banovina u sastavu Rusije te Mađarske u Austro-Ugarskoj koje su bile članovi međunarodnih sportskih udruženja iako nisu imali nacionalnu državu.⁹⁹

Nakon toga došlo je do žustre rasprave od strane Perića zašto je uopće došlo do stvaranja Banovine Hrvatske, te da je nastala pod međunarodnim pritiskom i ratnim stanjem u Europi i tko zna hoće li uopće postojati kada završi postojeći rat u Europi.¹⁰⁰ Hrvatski predstavnici su nakon ovog izlaganja imali potpuno nepovjerenje prema srpskim predstavnicima, što u pogledu na Banovinu Hrvatsku, te u sportu općenito.¹⁰¹ Smatralo se da se nikakav sporazum između dvije suprotstavljene strane ne može dogoditi. Iako se rasprava nakon ovih riječi nastavila, uz nastojanje za pomirbom koju je pokušao izvesti delegat Štijić iz Ministarstva, nikakav dogovor nije postignut između dvije suprotstavljene strane¹⁰².

Ovaj je sastanak, kao i prethodna dva pokazao koliko je zapravo politika utjecala na sport i sportska tijela u zemlji. Na ovim sastancima se vidi da do dogovora nije nikako moglo doći zbog nepopustljivosti srpske i hrvatske strane te je to samo bilo ogledalo trenutnog stanja u državi i društvu. Ovo je bio posljednji sastanak tri nacionalna saveza prije raspada države, iako su se savezi sastajali i samostalno, posebno srpski i slovenski delegati. To sastajanje bez prisutnosti hrvatskih delegata nije dobro sjelo HŠS-i te je HŠS poslala poruku predstavnicima da žali da se sastaju bez njih te da takav način komunikacije pojačava nepovjerenje između saveza.¹⁰³

Sastanci delegata HŠS-e s ostalim nacionalnim savezima su se vodili na najvišim razinama sporta. Također, i hrvatski savezi pojedinih sportova su određivali granice odnosa sa Slovencima i Srbima. Koliko je zapravo nepovjerenje bilo između hrvatskih sportskih djelatnika i sportaša u odnosu prema jugoslavenskom sportu (pritom se to najviše odnosi prema srpskom sportu) vidi se i na primjeru zabrane sudjelovanja hrvatskim atletičarima na Balkanskim igrama 1940. godine u Istanbulu. Hrvatski atletski savez nije dopustio sudjelovanje hrvatskim atletičarima pod jugoslavenskom zastavom zbog nemogućnosti dogovora sa srpskim i slovenskim delegatima o odnosima u Jugoslavenskom atletskom savezu. Koliko je ozbiljna ta zabrana bila govori i to da je sedam hrvatskih atletičara koji su ipak nastupili na igrama kažnjeno doživotnom zabranom bavljenja atletikom pod

⁹⁹ Isto.

¹⁰⁰ Isto.

¹⁰¹ Ivo Šuste: „Ovakvo stanovište srpskih delegata ne može uvjeriti HŠS-u da SSSS vodi iskrenu politiku niti može služiti stvaranju povjerenja kod HŠS-e prema SSSS.“ (HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „HŠS, zapisnik sjednice 1940.“)

¹⁰² HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „HŠS, zapisnik sjednice 1940.“

¹⁰³ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Dopis HŠS-e SSSS-u.“

ingerencijom HAS-a.¹⁰⁴ Atletičari nisu bili jedini koji su, kao što se vidi, teško stvarali kompromise sa drugim nacionalnim savezima u državi. Primjer takvog neslaganja jesu i pregovori već spomenutih nogometnih saveza ili pak stolnoteniskih saveza u državi, gdje je Hrvatski stolnoteniski savez slao HŠS-i da velik broj klubova u Vojvodini i Bosni želi pristupiti u HŠS-u, ali se ne usuđuju pristupiti zbog straha od političkih progona. Uz ove nesuglasice, zanimljiv je i članak u beogradskom listu „Politika“ gdje u komunikaciji SSSS-a stoji da je sportaš Zdravko Samardžić, inače srpskog porijekla, otpušten s radnog mjesta u Banovini Hrvatskoj jer nije htio sudjelovati sa tuđim nacionalnim obilježjima i da je to politička poruka. Odgovor HŠS-e daje naslutiti da je navedeni trebao nositi službeni grb Banovine Hrvatske te da je taj grb služben kao i jugoslavenska i srpska obilježja. Odgovor je završio riječima da se u Banovini Hrvatskoj ne progone srpski sportaši, nego nedisciplinirani sportaši bili oni Srbi ili Hrvati te da je komunikacija od strane SSSS-a čista politička poruka koja ne priliči sportu.¹⁰⁵

Iako se po ovim neslaganjima različitih sportskih saveza vrlo lako može zaključiti da sport nikako nije funkcionirao u državi, odnosi su ipak bili kompleksniji. Postojanje tri nacionalna saveza ipak nije zatvorilo vrata zajedničkoj suradnji odnosno kohabitaciji sportaša. Iako su u većini sportova stvorena posebna državna prvenstva, sportski predstavnici triju naroda često su odmjeravali snagu na zajedničkim natjecanjima pod pokroviteljstvom vrhovne sportske organizacije određenog sporta. Potvrdu toj tvrdnji daju izjave čelnika Hrvatskog nogometnog saveza: “ Mi sa Srbima i Slovencima u nogometnom športu živimo korektno prema lani utvrdjenom zajedničkom dogovoru.”¹⁰⁶ Ipak, konstantne su bile razmirice, posebno u novinskim napisima. Političari kojima se nije sviđao novi ustroj države su najviše podržavali te razmirice¹⁰⁷

4.2.3 Hrvatske športske igre

Zanimljiva ideja, nastala za vrijeme borbe za samostalnost hrvatskog sporta, bila je organizacija Hrvatskih športskih igara. Predviđena je kao velika manifestacija povezivanja

¹⁰⁴ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Kako i zašto je došlo do zabrane sudjelovanja svim hrvatskim atletičarima na Balkanskim igrama 194 u Istanbulu.“

¹⁰⁵ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Kako i zašto je došlo do zabrane sudjelovanja svim hrvatskim atletičarima na Balkanskim igrama 194 u Istanbulu.“

¹⁰⁶ HR, HDA, f., HNS, kut.1, „ Izvještaj o radu Zagrebačkog nogometnog podsaveza u godini 1938-1939 za XXI. redovitu godišnju skupštinu od 7.I. 1940.“, str. 23

¹⁰⁷ Ivo Kraljević: “... a što čine oni kojima nije stalo do sredjenja, nego naprotiv koji trajno mute. To su u politici sa srpske strane protivnici sporazuma između Srba i Hrvata, a koji izgleda u športu danas najviše galame.“ (HR, HDA, f., HNS, kut.1, „ Izvještaj o radu Zagrebačkog nogometnog podsaveza u godini 1938-1939 za XXI. redovitu godišnju skupštinu od 7.I. 1940.“, str. 23)

hrvatske narodnosti i sporta. Prvi ozbiljniji razgovori o toj temi vođeni su već na prvoj osnivačkoj skupštini Hrvatske športske sloge. Razlozi za organiziranje bili su višestruki te je ovdje nabrojeno pet ključnih.

1) Prvenstveno je cilj bio napredak svih sportskih grana u Banovini Hrvatskoj. Sudjelovanjem na ovakvim velikim natjecanjima sportaši bi napredovali te bi tako bili konkurentniji na međunarodnim natjecanjima.

2) Razvijanje organizacijskih sposobnosti sportskih i političkih dužnosnika u mjestima gdje bi se održavala ta natjecanja. Takva manifestacija je „najbolja škola za sticanje spretnosti, rutine, razvijanje točnosti i požrtvornosti.“¹⁰⁸

3) Cilj ovakvog natjecanja je i promoviranje i medijska popraćenost gdje bi izvještavanjem slana slika hrvatskog sporta u svijet te bi se na taj način moglo povezati Hrvate u domovini i one koji žive u inozemstvu.

4) Povezivanje s narodnom kulturom gdje bi se sa starim narodnim igrama pokušao približiti hrvatski kulturni identitet.

5) Najvažniji je cilj pak bio „izraz jedinstva hrvatskog sporta s hrvatskom narodnom misli“ gdje bi se na takvom natjecanju narod kroz sport povezao s nekom važnom kulturnom priredbom ili festivalom.¹⁰⁹

Organiziranje ovakvog natjecanja uvelike bi ovisila o financijskoj pomoći politike odnosno vladajućeg HSS-a, ali pomoć u organizaciji donijela bi mnogo prednosti, posebno što bi velikom broju gledatelja i zahvaljujući medijskoj popraćenosti lako mogli promovirati svoj političke ideje kroz sport.

Prema napravljenom nacrtu prve Hrvatske športske igre bile su predviđene za 1940. godinu, trebale su se održati u Zagrebu te bi postojao zimski i ljetni dio igara.¹¹⁰ Organizacija ovakve velike manifestacije nije bila nimalo laka, uzimajući u obzir da su dotada u Hrvatskoj organizirane samo dvije veće sportske manifestacije. Prva je bila 1923. godine gdje je

¹⁰⁸ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Hrvatske športske igre.“, str. 2

¹⁰⁹ Isto, str. 2

¹¹⁰ Isto, str. 8

organizirana proslava dvadesete godišnjice osnutka HAŠK-a sa raznolikim sportskim programom. Godine 1934. su pak organizirane V. Balkanske igre u atletici.¹¹¹

Sudjelovanje na Hrvatskim športskim igrama bilo bi omogućeno svim sportašima i klubovima Banovine Hrvatske, svima koji se osjećaju Hrvatima u ostalom dijelu države te svim Hrvatima iz inozemstva. Osim uobičajenih sportova, sportaši su se trebali natjecati i u narodnim igrama. U natjecanje bi bile uključene Sinjska alka, narodno hrvanje, bacanje kamena s ramena i igra meta kojom bi se promicala svijest o narodnoj kulturi. Osim sportskih priredbi održavale bi se i „propagandne“ priredbe poput raznih štafeta u okolici Zagreba te „manifestacije duhovnog značenja“ gdje bi se održali kongresi, izložbe i razni simbolički prikazi hrvatskog sporta. Prema ovome nacrtu, vidi se da su Hrvatske športske igre pomno promišljane te da je postojala namjera i veliki entuzijazam da se takva manifestacija održi. Iako su se stvari pokrenule i brojni sportski savezi su dali svoje prijedloge i ponudili pomoć u organizaciji, Hrvatske športske igre 1940. godine ipak nisu održane zbog lošeg financijskog stanja u sportu i općenito u gospodarstvu te su odgođene za sljedeću godinu. Igre nisu održane i zbog ratnog stanja u Europi i svijetu zbog kojih na kraju nisu održane i Olimpijske igre 1940. godine.

4.2.4 Ferijalni savez i ženski sport

Osim naravno svih sportskih saveza, pod nadležnost Banovine Hrvatske odnosno pod Odjel za prosvjetu Banske vlasti potpadao je i osnovnoškolski i srednjoškolski tjelesni odgoj. Tako da je 2. svibnja 1940. godine osnovan Ferijalni savez Banovine Hrvatske u Zagrebu. Savez se sastojao od Sveučilišnog ferijalnog društva, Srednjoškolskog ferijalnog društva te ostalih društava koji su postali članovi saveza. Svrha Saveza bila je: „da dopunjuje školsko obrazovanje odgajajući mladež za rad i na službu narodu neposrednim upoznavanjem domovine i naroda.“¹¹² Ferijalni savez organizirao je različita putovanja po Banovini da bi se upoznale znamenitosti, spomenici, kultura određenog kraja domovine u svrhu jačanja narodne svijesti. Također, osnovnim i srednjim školama Ferijalni savez je organizirao tjelesno vježbanje kao izvannastavne aktivnosti, različita predavanja za radnu zajednicu. Članstvo je bilo dobrovoljno te je član mogao postati svaki učenik i profesor na području Banovine Hrvatske.

¹¹¹ Isto, str. 3

¹¹² HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Pravila ferijalnog saveza Banovine Hrvatske 1941.“

Prema nacrtu za organizaciju športa školske omladine u Banovini Hrvatskoj svi učenici koji se žele baviti nekim sportom kao izvannastavnoj aktivnosti trebaju se upisati u Ferijalni savez.¹¹³ Prema tome savez postaje član Hrvatske športske sloge i u suradnji sa HŠS-om organizira školski sport. Hrvatska športska sloga je pomagala Ferijalni savez omogućivši razna tehnička i financijska sredstva klubovima koji bi razvijali učenike u određenim sportovima.¹¹⁴ To je posebno dolazilo do izražaja ukoliko neka školska ustanova nije imala adekvatne uvjetne za tjelovježbu pa bi sportski klubovi ustupili svoje prostorije školama. Uključivanjem školaraca u mrežu sportskih klubova sustavno se radilo na unaprjeđenju sporta i stvaranju aktivnog i nacionalno svjesnog građanina.

U tridesetim godinama 20. stoljeća sve se više žena počelo baviti sportom. Zapravo je bilo poželjno bavljenje sportom radi razvoja ženskoga tijela. Ipak, žene su najviše sudjelovale u sokolskim udrugama te ponekim individualnim sportovima poput jahanja. Smatralo se da momčadski sportovi narušavaju zdravlje žena te se nisu ni osnivali u velikoj mjeri. Ipak, momčadski sport koji se smatrao ženskim bio je hazena, sport sličan današnjem rukometu. Klubovi u hazeni su sudjelovali i na međunarodnim natjecanjima za vrijeme Banovine Hrvatske do ratnih zbivanja kada se sport praktički gasi. Nakon 2. svjetskog rata prelazi pod rukometno okrilje. Pokušaji osnivanja ženskih nogometnih ekipa postojali su tik pred osnivanje Banovine, postojao je i pokušaj osnivanja saveza, ali je zabranjen odlukom Ministarstva fizičkog odgoja naroda pod izlikom liječničkih naputaka. Za vrijeme Banovine nije bilo volje ni želje za ponovnim osnivanjem klubova ženskog nogometa, ali je pod ingerencijom HŠS-e postojao Ženskosporski savez koji je dobivao skromna financijska sredstva za svoj rad. Inače, iako ne često, postojala su razna predavanja koja su govorila o ženskom bavljenju sportom. Gotovo uvijek su ta predavanja tematski bila vezana uz biološke i fiziološke razlike između muškaraca i žena.¹¹⁵

4.2.5 Nogomet kao najrašireniji i najpopularniji sport u Banovini

U prethodnim poglavljima već stoji da su hrvatski nogometni djelatnici bili prvi koji su krenuli u borbu za osamostaljenje hrvatskog sporta. To je zapravo i logično imajući u vidu da je nogomet bio najpopularniji sport i imao najviše publike. Nakon istupanja klubova iz

¹¹³ Isto.

¹¹⁴ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Nacrt za organizaciju športa školske omladine u Banovini Hrvatskoj.“

¹¹⁵ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Prikaz predavanja „Žena i sport““

Jugoslavenskog saveza i pridruživanjem Slovenaca, u kolovozu 1939., osniva se Hrvatsko-slovenska nogometna liga. U ligi je sudjelovalo deset klubova od čega sedam s područja Banovine Hrvatske (Građanski, HAŠK, Hajduk, Concordia, Slavija Osijek, Slavija Varaždin, Split), dva kluba izvan (SAŠK Sarajevo i Bačka Subotica) te jedan slovenski klub (Ljubljana). Osnivanjem zajedničke lige vidi se da ni Slovenci nisu bili zadovoljni odnosima u jugoslavenskom savezu te su na zajedničkoj skupštini dogovorili zajedničku borbu oko reorganizacije JNS-a.¹¹⁶ Prvak ove lige bio je Građanski iz Zagreba. Beogradski klubovi BSK i Jugoslavija nisu bili zadovoljni ligom bez najjačih hrvatskih klubova pa se ipak postigao kompromis te se u kasnije oformljenom jugoslavenskom prvenstvu najbolja tri hrvatska kluba sučelila sa ostalim klubovima Jugoslavije u skraćenom prvenstvu. Kao i u hrvatsko-slovenskoj ligi naslovom prvaka Jugoslavije okrunili su se nogometaši Građanskog. Shvativši da JNS kao takav ne funkcionira, savez je krajem 1939. likvidiran te je osnovan Vrhovni nogometni savez Jugoslavije koji je okupljao tri nacionalna nogometna saveza.¹¹⁷ VNSJ zastupao je Jugoslaviju u međunarodnoj nogometnoj organizaciji FIFA-i te je organizirao državno prvenstvo i brinuo o proračunu, sve ostale nadležnosti otišle su pod nacionalne saveze.¹¹⁸ Takva podjela u nogometnom svijetu je funkcionirala, iako je i dalje bilo velikih nesuglasica posebno u financijskom aspektu te pitanju razgraničenja, kao i u već navedenim sastancima Hrvatske športske sloge.

Sljedeće godine slovenski klubovi formiraju svoju nacionalnu ligu te istupaju iz Hrvatsko-slovenske lige slijedeći politiku svojeg glavnog sportskog saveza Slovenske sportne zveze. Tako da su u sezoni 1940./ 1941. prvi put hrvatski klubovi igrali u samostalnoj ligi. Prvenstvo Banovine Hrvatske sastojalo se od deset klubova od kojih je umjesto Ljubljane u prvenstvo ušao Željezničar iz Zagreba. Koliko je bilo bitno da u prvenstvu sudjeluju hrvatski klubovi izvan Banovine govore i dopisi o velikoj financijskoj pomoći Hrvatske športske sloge klubu iz Sarajeva, SAŠK-u.¹¹⁹ Ta pomoć samo je slijedila politiku već spomenutih razgovora između saveza u kojem se granice Banovine ne smatraju konačnim već se smatra da će se proširiti. Prvi i jedini nogometni prvak Banovine Hrvatske bio je Hajduk iz Splita.

Što se tiče nogometne reprezentacije Banovine Hrvatske, reprezentacija je odigrala četiri međunarodne utakmice. Dvije utakmice s mađarskom nacionalnom vrstom te dvije utakmice sa Švicarcima. Prva utakmica odigrana je u Zagrebu 2. travnja 1940. godine sa Švicarskom u

¹¹⁶ „Sportske vijesti“. *Jutarnji list* (Zagreb), 14.8.1939.

¹¹⁷ Mills. *Nogomet i politika u Jugoslaviji*, str.26

¹¹⁸ Kovačić. *Hrvatski nogomet u doba cara, kralja, poglavnika i maršala.*, str. 88

¹¹⁹ HR, HDA, f.1176, SOFKH, kut.1, „Dopis SAŠK-a Hrvatskom nogometnom savezu.“

kojoj je reprezentacija Hrvatske pobijedila 4:0. Izbornik reprezentacije Banovine Hrvatske bio je Jozo Jakopić, inače do tada važan tajnik i menadžer nogometnog kluba Građanski. Uz to je kao i cijelo vodstvo kluba bio naklonjen Hrvatskoj seljačkoj stranci (Predsjednik kluba bio je Josip Torbar, ministar u vladi Cvetković-Maček). Osim Torbara, velik broj osnivača Građanskog bili su članovi HSS-a poput Andrije Mutafelije, Stjepana Horvata, Stjepana Staryja, Dušana Žestića, Krunoslava Pavića i dr.¹²⁰ Prvom utakmicom reprezentacije Banovine Hrvatske zavladao je oduševljenje među navijačima. Odigrana je također i uzvratna utakmica u Bernu gdje je Hrvatska poražena 1:0 te još dvije utakmice s Mađarima, u Budimpešti i Zagrebu, s jednim porazom i neodlučenim rezultatom. Za razliku od utakmice sa Švicarcima, u kojoj je Hrvatski nogometni savez tražio i slao dopise za odigravanje utakmice, Hrvati su s Mađarima igrali na njihovo traženje. Mađarska je u to vrijeme bila sportska sila, što znači da su se Hrvati u utakmici s Švicarskom dokazali te dobili poziv jakog protivnika. Koliko su važne ove utakmice kao sredstvo identiteta govori se u izvještaju HNS-a nakon gostovanja u Švicarskoj: „Hrvatski športaši nogometne grane mogu se ponositi, da su prvi časno razvili hrvatsku zastavu u stranom svijetu, nakon što su kod kuće prvi započeli i uspješno dovršili borbu za hrvatsku športsku samostalnost.“¹²¹ Također, gostovanje u Budimpešti, iako je proteklo u najboljem redu, zasjenio je incident u kojem su umjesto hrvatske zastave Mađari izvjesili srpsku zastavu.¹²² Zbog toga su dužnosnici HNS-a zatražili ispriku od Mađara, koju su odmah i dobili, te istragu od Banskih vlasti da više ne bi dolazilo do ovakvih grešaka. Treba naglasiti da ova pogreška sa zastavom ima sličnosti s opstruiranjem hrvatske himne od strane jugoslavenskog veleposlanstva u Švicarskoj na utakmici u Bernu.

¹²⁰ Kramer, Fredi. „Uloga HSS-a u hrvatskom sportu“. *Povijest sporta*, 103,25(1994), str. 33

¹²¹ HR, HDA, f., HNS, kut.1, „Izvještaj o radu Zagrebačkog nogometnog podsaveza u godini 1938-1939 za XXI. redovitu godišnju skupštinu od 7.I. 1940.“

¹²² Kovačić. *Hrvatski nogomet u doba cara, kralja, poglavnika i maršala.*, str. 94

Slika 3, Nastup reprezentacije Banovine Hrvatske 1940. godine; izvor:

https://www.tomislavjonjic.iz.hr/V_19_povijest.html (1.12.2020.)¹²³

5. ZAKLJUČAK

Razdoblje poslije Prvog svjetskog rata bilo je izrazito turbulentno. Na europskom kontinentu raspala su se četiri velika carstva i formiraju se nove države. Na južnoslavenskom području Austro-Ugarske prvo je formirana Država Slovenaca, Hrvata i Srba, da bi zatim došlo do ujedinjenja sa Kraljevinom Srbijom i stvaranja nove političke i državne zajednice Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Novonastala država od početka je bila suočena sa brojnim problemima, od velikih nejednakosti bivšeg Austro-Ugarskog dijela i srpskog dijela nove države do pitanja uopće na kakvim će temeljima počivati nova južnoslavenska zajednica. U takvim političkim razmiricama i nejasnoćama, stvarao se i novi sportski život u novonastaloj državi. Kao i u politici, i u sportskom životu je bilo velikih razlika. Iako je Beograd bio glavni grad Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno kasnije Kraljevine Jugoslavije, u sportu je centar države ipak bio u Zagrebu. Zagreb je bio najrazvijeniji sportski centar države gdje su osnovani Jugoslavenski olimpijski odbor kao glavni savez sportova u državi te se također u Zagrebu osniva i Jugoslavenski nogometni savez. U sljedećih nekoliko godina, kada su se beogradski odnosno srpski savezi i klubovi konsolidirali, te krenuli parirati najjačim hrvatskim klubovima, počele su razmirice te zahtijevanja da si, po već viđenoj političkoj stazi, svi važniji državni sportski savezi svoja sjedišta premjeste u Beograd. Tako su srpski sportski dužnosnici bili na tragu državne politike koja se zalagala za centralizam, za razliku od hrvatskih sportaša, koji su u skladu s politikom najjače hrvatske stranke, Hrvatske seljačke

¹²³ https://www.tomislavjonjic.iz.hr/V_19_povijest.html (1.12.2020.)

stranke, bili za jednakopravnost naroda, odnosno za federalističko uređenje sporta u Kraljevini. Proglašenjem šestojanuarske diktature 1929. godine, i zabranom narodnih imena, osim jugoslavenskog, svi važniji savezi već su bili preseljeni u Beograd. Tako su tridesete godine 20. stoljeća bile razdoblje u kojem je hrvatski sport na sve moguće načine krenuo u borbu za veću samostalnost i konačno osamostaljenje hrvatskog sporta. Ovdje se ne smije smetnuti s uma da je sport pratio događaje u političkom životu države gdje je Hrvatska seljačka stranka s Vladkom Mačekom na čelu krenula u rješavanje hrvatskog pitanja, koje je postalo najveći unutarnji problem jugoslavenske države. Tako se može reći da su prvi u rješavanje hrvatskog sportskog pitanja krenuli nogometaši. Prvi znaci krenuli su sa bojkotiranjem državne reprezentacije na nogometnom svjetskom prvenstvu 1930. godine, a zatim i konstituiranjem Športske sloge 1936. godine. Osim toga, strukture vlasti i nogometaši zagrebačkog Građanskog, kao najuspješnijeg hrvatskog kluba međuratnog razdoblja, bili su usko povezani s Hrvatskom seljačkom strankom. Predsjednici, tajnici kluba bili su članovi stranke te se i preko kluba prenosila borba za hrvatsko pitanje. Može se reći da su klubovi poput Građanskog kao i sport u cjelini bili identitetsko sredstvo Hrvata u međuratnom razdoblju.

Nadalje, ključno razdoblje za hrvatski sport bila je 1939. godina. Sve je započelo izuzećem hrvatskih nogometnih klubova iz Jugoslavenskog nogometnog saveza, a nastavilo se stvaranjem Hrvatske športske sloge u svibnju te iste godine. Hrvatska športska sloga osnovana je kao glavna sportska organizacija hrvatskog sporta te je stvorena prije uspostave Banovine Hrvatske. Tako se može reći da su hrvatski sportaši prije postigli svoj cilj nego političari. Naravno, ne treba zanemariti činjenicu da su glavni dužnosnici Hrvatske športske sloge bili dr. Juraj Krnjević i dr. Ivo Kraljević, koji su bili visoki dužnosnici Hrvatske seljačke stranke, i samim time politika i sport su na taj način neodvojivi. U kolovozu 1939. godine uspostavljena je i Banovina Hrvatska te je time Hrvatska športska sloga i službeno ostala glavna sportska organizacija na području Banovine Hrvatske.

Kao što i u politici nastankom Banovine Hrvatske nije bilo riješeno mnogo stvari, tako i u cjelokupnom sportu u Jugoslaviji je tek trebalo doći do rješenja. To se posebno dobro može vidjeti po sastancima tri glavna nacionalna saveza Kraljevine Jugoslavije nakon uspostave Banovine Hrvatske. Hrvatska športska sloga, Slovenska sportna zveza te Savez srpskih sportskih saveza održali su nekoliko sastanaka u kojima su ključna pitanja bila teritorijalna nadležnost pojedinih saveza te njihovo zastupanje u međunarodnim sportskim institucijama. Prema tijeku sastanaka koji su vođeni, oni ni u kojem slučaju nisu bili odvojeni od politike.

Prvenstveno stoga što su dužnosnici saveza bili većinom političari, a i teme o kojima se trebalo dogovoriti nisu bile odvojene od političke situacije. Hrvatski delegati zalagali su se za što veću teritorijalnu nadležnost i za autonomiju u međunarodnim savezima, dok su srpski delegati bili za smanjenje ovlasti. Jedna od bitnih stvari u tim pregovorima jest što svi znaju da je stvorena Banovina Hrvatska kao takva bila privremeno rješenje te se čekala cjelokupna reorganizacija države. Imajući to u vidu, hrvatski delegati, naslanjajući se na politiku, su smatrali da će se dogoditi proširenje banovinskih granica, a samim time i povećat će se nadležnost Hrvatske športske sloge. Srpski pak delegati su smatrali da će se granice Banovine Hrvatske smanjiti te da će se smanjiti i ovlasti i autonomija hrvatskog saveza. Osim sastanaka sa nacionalnim savezima Srba i Slovenaca, politika i sport se isprepliću u dopisima Hrvatske športske sloge i Ministarstva tjelesnog odgoja Kraljevine Jugoslavije. U dopisima i različitim nacrtima također se određuje jurisdikcija između jugoslavenske države i Banovine Hrvatske, a samim time i hrvatskog sporta i države.

Na kraju treba reći da je sport važan dio društva, a samim time i politika je uključena u njega. U ovom radu se vidi da je politika uvelike utjecala na hrvatski sport u međuratnom razdoblju te je kroz sport pokušavala provesti svoje ciljeve što je na kraju i uspjela osnivanjem Hrvatske športske sloge. Ipak, treba imati na umu da sportske organizacije nisu bile čisto politički motivirane. Naravno treba naglasiti da su sportski motivi i poboljšanje sportske situacije hrvatskih sportaša bile primaran cilj. Ovaj rad donio je prikaz odnosa sporta i politike u Banovini Hrvatskoj kroz prizmu borbe za osamostaljenje hrvatskog sporta. Ne treba smetnuti s uma da je u razdoblju dok je Banovina Hrvatska postojala od 1939. do 1941., sam sport unutar Banovine, unatoč velikom entuzijazmu i radu sportskih djelatnika, imao velikih financijskih problema. Sama autonomija sporta donijela je olakšanje u radu, ali svi problemi koji su postojali i prije Banovine nisu nestali.

Po ovim stvarima vidi se da je sport, a posebice nogomet, imao važnu ulogu u čuvanju nacionalne svijesti. Hrvatski sport je izražavao jedinstvo s razmišljanjima hrvatske kulture i politike. Također, bio je ukorijenjen u narodu, može se reći da je bio dio narodne kulture i jedna važna sastavnica javnog života u državi.

6. BIBLIOGRAFIJA

6.1 Izvori:

6.1.1 Arhivski izvori

1. Hrvatska, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, fond 1176, *Savez organizacija za fizičku kulturu Hrvatske 1931.-1941.*
2. Hrvatska, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, fond 1348, *Hrvatski nogometni savez.*

6.1.2. Novine

1. Jutarnji list (Zagreb), 1939.

6.2 LITERATURA:

1. Boban, Ljubo. *Maček i politika Hrvatske seljačke stranke 1928-1941. Prva knjiga.* Zagreb: Liber, 1974.
2. Boban, Ljubo. *Maček i politika Hrvatske seljačke stranke 1928-1941. Druga knjiga.* Zagreb: Liber, 1974.
3. Boban, Ljubo. *Sporazum Cvetković-Maček.* Beograd: Institut društvenih nauka: Odeljenje za istorijske nauke, 1965.
4. Coakley, Jay. *Sports in Society: Issues and Controversies.* New York: McGraw-Hill Education, 2014.
5. Goldstein, Ivo. *Hrvatska 1918.-2008.* Zagreb: Europapress holding, Novi liber, 2008.
6. Kovačić, Davor. *Hrvatski nogomet u doba cara, kralja, poglavnika i maršala.* Zagreb: AGM, 2019.
7. Lalić, Dražen. *Nogomet i politika. Povijest i suvremenost međuodnosa u Hrvatskoj.* Zagreb: Fraktura, 2018.
8. Matković, Hrvoje. *Povijest Jugoslavije (1918-1991.) hrvatski pogled.* Zagreb: Naklada Pavičić, 1998.
9. Matković, Hrvoje. *Suvremena politička povijest Hrvatske.* Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova, 1999.
10. Mills, Richard. *Nogomet i politika u Jugoslaviji. Sport, nacionalizam i država.* Zagreb: Profil knjiga, 2019.

11. Tomašević, Miroslav. *Dinamo. Povijest i deset zlatnih godina*. Zagreb: GNK Dinamo, 2015.
12. Tuđman, Franjo. *Hrvatska u monarhističkoj Jugoslaviji II*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1993.
13. Vrcan, Srđan. *Nogomet - politika nasilje (Ogledi iz sociologije nogometa)*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2003.

6.2.1 Članci:

1. Bartoluci, Sunčica. Perasović, Benjamin., Sociologija sporta u hrvatskom kontekstu“. *Sociologija i prostor*, 45-175,1 (2007), str. 105–119.
2. Baždar, Zdenka. „Sokolska mogila u maksimirskom perivoju u Zagrebu“. *Časopis za suvremenu povijest*, 31, 2 (1999), str. 361- 383.
3. Čobanov, Saša. Rudolf, Davorin ml., „JUGOSLAVIJA: UNITARNA DRŽAVA ILI FEDERACIJA povijesne težnje srpskoga i hrvatskog naroda – jedan od uzroka raspada Jugoslavije“. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 46, 2(2009), str. 287.-314.
4. Dolinar, Žarko. (1995) „Zlatno doba našeg života.“ U: *Maček za sva vremena*. Jastrebarsko: Ogranak HSS „Dr. Vladko Maček“, str. 38- 41.
5. Feletar, Dragutin. „Beitrag zur Geschichte des Sports im Nordwesten Kroatiens“. *Mogersdorf 43. Internationales kulturhistorisches Symposion- Koprivnica*, 43(2013), str. 9.-25.
6. Florin, Faje. „Playing for and against the nation.“ *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 43,1(2014), str. 160-177
7. Gizdić, Jurica. „Stoljeće od osnivanja JOO-a“. *Olimp 73* (2019), str. 8-9.
8. Grgić, Stipica. „Kratka povijest ženskog nogometa u Hrvatskoj/ Jugoslaviji u međuratnom razdoblju“. *Časopis za suvremenu povijest*, 3(2018), str. 557-581
9. Ismer, Sven. „Embodying the nation: football, emotions and the construction of collective identity“. *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 39, 4, (2011), str. 547–565
10. Jamičić, Tomislav. „Simbol narodne afirmacije“. *Olimp 20* (2006), str. 34-35.
11. Kramer, Fredi. „Uloga HSS-a u hrvatskom sportu“. *Povijest sporta*, 103,25(1994), str. 32-43.

6.2.2 Diplomski radovi:

1. Klarin, Leo. *Nogomet, nacionalni identitet i politika: uloga prvog hrvatskog predsjednika*. Diplomski rad. Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.
2. Kusalo, Pero. *Raspad Jugoslavije i sport: košarkaška natjecanja kao primjer politizacije sporta*. Diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018.

6.3 Elektronički izvori:

1. <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29463>
2. <https://povijest.gnkidnomo.hr/iz-medija/jozo-jakopi%C4%87-bio-je-prvi-hrvatski-izbornik.-a-onda-je-samo-nestao.html>
3. <https://www.sokolzagreb.hr/about.php>
4. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=57005>
5. <https://proleksis.lzmk.hr/27224/>
6. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26457>
7. <https://povijest.net/uspostava-banovine-hrvatske/>
8. <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-52196160>